

**Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická**

Bakalářská práce

**Předškolní výchova v Chanově
(Pohled do minulosti – Přítomnost – Vize budoucnosti)
Je šance pro obnovu mateřské školy?**

Jitka Vlasáková

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra antropologie

Studijní program Antropologie

Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Bakalářská práce

Předškolní výchova v Chanově

(Pohled do minulosti – Přítomnost – Vize budoucnosti)

Je šance pro obnovu mateřské školy?

Jitka Vlasáková

Vedoucí práce:

PhDr. Mgr. Marek Jakoubek, Ph.D.

Katedra antropologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2012

.....

PODĚKOVÁNÍ

Chtěla bych tímto vyjádřit poděkování mému vedoucímu práce, PhDr. Mgr. Markovi Jakoubkovi, Ph.D. Mé poděkování patří také těm, kteří mi při výzkumu jakýmkoli příspěvkem, radou, odkazem, svým časem a důvěrou pomohli, zejména Mgr. Lence Jakoubkové Budilové, Ph.D. Dále děkuji mému soukromému týmu přátel a příbuzných, kteří mi nabídli pomoc.

Obsah

1 ÚVOD	6
1.1 Výběr tématu.....	6
1.2. Cíle a struktura práce	7
2 METODY A ZÍSKÁVÁNÍ DAT	9
3 TEORETICKÁ VÝCHODISKA SOCIÁLNÍHO VYLOUČENÍ ROMSKÉ POPULACE A VZDĚLANOSTNÍCH BARIÉR.	12
3.1 Sociálně vyloučená (romská) lokalita:.....	12
3.2 Vymezení pojmu Rom.....	15
3.3 Vymezení pojmu předškolního vzdělávání	15
3.4 Přípravné třídy	16
3.5 Sociálně vyloučená lokalita Chanov – charakteristika sídliště v roce 2012.....	17
3.6 Charakteristika vzdělanostních bariér obyvatel sociálně vyloučených (romských) lokalit	20
3.7 Předškolní výchova pro děti ze sociálně vyloučených lokalit z pohledu vládních koncepčních a strategických materiálů.	23
4 PRAKTICKÁ ČÁST - MATEŘSKÁ ŠKOLA V CHANOVĚ	26
4.1 Pohled do minulosti bývalé mateřské školy v letech 1979 – 1998	26
4.2 Událostí směřující k ukončení činnosti mateřské školy	32

5 PŘEDŠKOLNÍ VÝCHOVA – CHANOV – SOUČASNOST	35
5.1 Úvod - předškolní výchova z pohledu lokálních koncepčních materiálů.....	35
5.2 Přípravná třída v Chanově.....	36
5.3 Předškolní klub Klubíčko	39
5.4 Předškolní klub Základní školy Chanov.....	40
5.5 Den v Chanově.....	41
6 ROMOVÉ – VÝCHOVNÉ VZORCE A VZDĚLÁNÍ VE VZTAHU K PODMÍNKÁM V SOCIÁLNĚ ZNEVÝHODNĚNÉ LOKALITĚ CHANOV	44
6.1 Romové a dětství.....	44
6.2 Romové a vzdělání – teoretická východiska	46
6.3 Romové a vzdělání – výstupy z terénního výzkumu	48
7 ZÁVĚR	53
8 CIZOJAZYČNÉ RESUMÉ (ABSTRACT)	55
9 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ.....	57
10 PŘÍLOHY	62

1 ÚVOD

1.1 Výběr tématu

V roce 2011 došlo vlivem událostí v severních Čechách, vyvolaných střety mezi obyvateli několika měst, ke znovuotevření diskuse na téma příčin, souvisejících s problematikou integrace romských dětí do výchovně vzdělávacího procesu.¹ Přesněji téma neúspěšného vzdělávání začalo být po masivní medializaci protestů majoritní společnosti opětovně projednáváno vládou ČR a dostalo nálepkou příčiny většiny bolavých témat souhrnně označených jako „romská problematika“. Kritickou situaci severního výběžku Čech začala vláda řešit výčtem konkrétních opatření a prvním komplexním dokumentem s názvem „Strategie boje proti sociálnímu vyloučení na roky 2011 – 2015.“ Podle tohoto dokumentu má dojít k takovým legislativním úpravám, které by během čtyř let změnily přístup úřadů k sociálnímu vyloučení a problémům s ním spojeným.

Události však nelze brát jako lokální záležitost, je to problém celé společnosti, vypovídá o vztahu romské menšiny s neromskou většinou, přičemž se tyto vztahy neustále zhoršují. Stále dokola se střídají názory, zda je podstatou rozevírajících se nůžek problematika rasová či sociální a vymýšlí se, koho a jak pověřit řešením situace. Stále dokola je za jednu z příčin, respektive hlavní příčinou, sociální vyloučení Romů a jejich neuplatnitelnosti na trhu práce uváděno nedostatečné vzdělání, počínaje vzděláním předškolním.

---

¹ V červenci roku 2011 došlo v baru v Novém Boru k útoku romské mládeže na majoritní obyvatele města. Útok vyvolal řetězovou událost protestů v dalších městech severních Čech – Varnsdorfu, Šluknově a Rumburku. V těchto oblastech začaly v 90. letech vznikat sociálně vyloučené lokality, neboť do nich byli přesouváni lidé s horším sociálním zázemím.

Témata, spojená se vzděláváním, se historicky, zejména v souvislosti s absencí výchovy předškolní a úlohou rodiny jako základní výchovné jednotky, opakují. Téměř jakákoliv sociální studie nebo strategický materiál dále obsahuje doporučení zaměřit se na předškolní výchovu nejen v rámci nízkoprahových zařízení, ale zejména z hlediska mateřské školy jako vzdělávací školní instituce. K situacím, podobným nepokojům v roce 2011, již ale docházelo i v minulosti. V roce 1990, v březnu a dubnu, probíhaly na severu Čech nepokoje, ke kterým byla přijímána opatření a už tehdy byla situace vyhodnocena jako velmi vážná (Vašečka: 2003, 10).

Z tohoto důvodu, je z mého pohledu, příklad sídliště Chanova ideálním modelem pro porovnání názorů zástupců několika institucí či teoretických východisek, které se uvedené problematiky úzce dotýkají. V rámci ucelené výstavby chanovského nově vybudovaného sídliště v roce 1978 tvořila mateřská škola nedílnou součást občanské vybavenosti.

V roce 1998 došlo z důvodu mnoha příčin, přičemž „pod čarou“ jsou za zásadní uváděny změny ekonomických poměrů chanovského obyvatelstva z důvodu ztráty zaměstnání po roce 1989, k uzavření mateřské školy. V současnosti jsou možnosti obnovy mateřské školy jako instituce všemi zmíněnými stranami, které jsem oslovila, uváděny jako nereálné.

1.2 Cíle a struktura práce

Cílem předkládané práce bude nastítnit a pokusit se identifikovat okolnosti, které na příkladu chanovské sociálně vyloučené lokality ovlivňují negativní postoj Romů ke vzdělávání.

Pokusím se potvrdit - či vyvrátit hypotézu, zda je absence předškolního vzdělání jednou z hlavních příčin sociálního vyloučení a do jaké míry ji lze aplikovat do každodenního života romské populace. Již zmíněná více jak třicetiletá existence Chanova² shodou okolností koresponduje s dobou, která se z pohledu identifikace vzdělávacích bariér na úrovni vládních koncepčních a strategických materiálů od roku 1972 zabývá. Závažnost neexistence nebo nezájmu o předškolní vzdělávání je součástí téměř každého koncepčního materiálu od roku 1972, který je považován přelomovým v oblasti vzdělávání.

Odpovědí na některé otázky bude zřejmě ukázka konkrétních příkladů každodenního života lokality, kde se naskýtá příležitost porovnat minulost a přítomnost a na základě té odhadnout, jakým směrem by se mohla nebo měla ubírat budoucnost. Podstatnou se mi zároveň jeví skutečnost, do jaké míry vyhodnocuje vztah Romů ke vzdělání majorita a jak se k této majoritou zdůrazňované prioritě vyjadřuje romská minorita.

Práce je rozdělena následovně:

V první kapitole se věnuji, s pomocí dostupné relevantní literatury, vymezení několika teoretických východisek, spojených s vymezením pojmu Rom, charakteristikou sociálního vyloučení a obecného pohledu na vzdělávání, zejména předškolního. V teoretické části uvedu i některé ze zásadních koncepčních materiálů a institucí, které se problematikou zabývají na lokální nebo vládní úrovni včetně vybraného kritického pohledu.

Druhá, praktická část, bude věnována minulosti mateřské školy v Chánově, kde je zároveň i nastíněn jeden z přelomových okamžiků, který byl, dle mého názoru, spouštěcím mechanismem, výrazně ovlivňujícím další osud chanovské školky.

---

² V této práci používám označení Chanov v souvislosti se sídlištěm, postaveném na konci 70. let v souvislosti

Na minulost navážu současnou předškolní výchovou, která je v Chanově zajišťována jak státními, tak nestátními institucemi.

Ve třetí části práce budu specifikovat romskou problematiku z pohledu vzdělávání, zejména z hlediska přístupu Romů ke vzdělávání, pojetí dětství, funkci rodinného zázemí a nastíním zde některé determinanty, které se na příčinách neúspěchu ve vzdělávání podílejí. Použiji zde, na rozdíl od části první, praktické příklady z terénního výzkumu. Tyto determinanty zkonfrontuji s vybranými terénními zkušenostmi a šetřením spolu se stanovisky cílových pracovníků, které jsem za účelem této konfrontace oslovila.

2 METODY A ZÍSKÁVÁNÍ DAT

V první fázi přípravy mé práce jsem se zaměřila na terénní průzkum s cílem získat informace z několika oblastí či zdrojů, které mají k uvedené problematice přímou vazbu. Zaměřila jsem se zejména na spolupráci s pracovníky v pedagogické, sociální a komunitní oblasti, kteří pracují nebo se v minulosti profesně pohybovali přímo v chanovské lokalitě. Mým cílem bylo dospět k nezávislým stanoviskům obou stran, tedy zástupců majority i minority, a to zejména formou rozhovorů.

Považovala jsem za důležité setkat se i s bývalými zaměstnanci mateřské školy, kteří mají přímou zkušenost z doby počátků života v sídlišti.

Pro svůj výzkum jsem zvolila období jednoho roku (duben 2011 až duben 2012) a během tohoto času jsem se setkala se zástupci všech chanovských institucí, které mají přímou vazbu na předškolní výchovu.

V průběhu měsíců květen až září 2011 jsem se několikrát setkala s konzultantem Vlády ČR z Agentury pro sociální začleňování v romských lokalitách a s jeho laskavou pomocí se postupně seznámila s většinou zainteresovaných stran programu Lokální partnerství Most³. Ze zástupců pracovních skupin „programu“ jsem dále spolupracovala s těmi, kteří mají úzkou vazbu na sociální a terénní práci v lokalitě Chanov, a to Komunitní centrum Chanov, Magistrát města Mostu a Základní školu v Chanově.

V centru jsem měla několik nestrukturovaných rozhovorů s vedením, nejprve s paní Ivetou Millerovou a posléze s panem Petrem Kasalem. Původním plánem bylo setkat se za asistence romských terénních pracovníků centra s romskými obyvateli, kteří navštěvovali již zaniklou mateřskou školu, toto setkání se nakonec neuskutečnilo, neboť se nepodařilo domluvit společně vyhovující termín. Bylo mi vysvětleno, že domluva pevného termínu není možná, protože si lidé v Chanově přes den vyřizují úřední záležitosti a odpoledne jsou s dětmi doma. Jediné osobní setkání za asistence jednoho z romských terénních pracovníků byla neformální beseda s mladými Romy věkové skupiny 14 – 23 let, vedených na Úřadu práce v Mostě. Další podklady jsem získávala ze složek výstřižkové služby novinových článků z let 1978 - 1998 ve Státním okresním archivu v Mostě, z historických pramenů jsem čerpala z kroniky mateřské školy z let 1979 až 1989 a samozřejmě z relevantní literatury, která se zabývá problematikou Romů a zejména problematikou, související s jejich integrací do vzdělávacího systému.

Významnými podklady pro mne byly i strategické a koncepční materiály, zaměřené na sociálně vyloučené lokality, socioekonomická analýza sociálně vyloučených lokalit města Most a tiskové zprávy včetně internetových zdrojů, které jsem v průběhu jednoho roku sledovala.

---

³ Strategický plán lokálního partnerství Most pro roky 2010 – 2012 je komplex opatření, který je v rámci tematických pracovních skupin a za metodického vedení Agentury pro sociální sociálním vyloučením obyvatel města Mostu.

Zúčastnila jsem se výuky v přípravné třídě místní základní školy.

Na úrovni místních samosprávných orgánů jsem zjišťovala, zda byla v souvislosti s integrací Romů a ve spojitosti se vzděláváním v poslední době otevřena nějaká jednání, která by uvažovala o obnovení chanovské mateřské školy. V této souvislosti mi bylo doporučeno prostudovat strategické materiály města Mostu „Lokální partnerství“ a „DEMOS“.⁴

S dotazem, zda by Magistrát města Mostu v souvislosti s některým ze strategických materiálů, zejména „Integrovaným plánem rozvoje města Most“ variantu otevření mateřské školy znovu projednával, jsem oslovila několik osob, od pracovníků zodpovídajících za oblast vzdělávání, až po představitele města. Od zástupce vedení města Most odpověď nepřišla žádná, pověřená vedoucí odboru školství, kultury a sportu mne odkázala na již zmíněné strategické lokální materiály a doporučila mi osoby, s kterými bych se měla setkat. V této souvislosti se mi bohužel podařila pouze jedna obecněji pojatá schůzka s ředitelkou Mateřské školy v Mostě⁵, na další moje snahy se setkat už nereagovala. Jedinou konkrétní spolupráci mosteckého magistrátu mi nakonec z těch, které jsme oslovila, poskytnul odbor péče o dítě, s jehož sociální pracovníci jsem měla možnost osobně navštívit několik problematických rodin.

---

⁴ Integrovaný plán rozvoje města Mostu (IPRM) „Deprivované mostecké zóny a občanské soužití“ (DEMOS) byl v roce 2009 zpracován pro potřeby Žádostí o podporu z Integrovaného operačního programu Ministerstva pro místní rozvoj, zpracovaného týmem pracovníků Statutárního města Mostu.

⁵ Pod tuto mateřskou školku spadá 14 odloučených pracovišť, kterými jsou mateřské školy na území města Mostu.

3 TEORETICKÁ VÝCHODISKA SOCIÁLNÍHO VYLOUČENÍ ROMSKÉ POPULACE A VZDĚLANOSTNÍCH BARIÉR.

3.1 Sociálně vyloučená (romská) lokalita:

„Sociální vyloučení je proces (nebo stav), který určité jednotlivce, rodiny, případně skupiny či celá lokální společenství (*komunity*) omezuje v přístupu ke zdrojům, které jsou potřebné pro participaci na sociálním, ekonomickém i politickém a občanském životě společnosti. Tento proces (stav) má mnoho příčin. Patří mezi ně chudoba, nízké příjmy, diskriminace, nízká míra vzdělanosti, zdevastované životní prostředí (tak typické pro slumy), často také etnická příslušnost. Sociální vyloučení je devastující jak pro skupinu, která je jím postižena, tak pro společnost, v níž k němu dochází“ (Navrátil: 2003, 34).

Proto je vznik těchto lokalit charakteristický zejména pro regiony ekonomicky i sociálně slabší.

V souvislosti se sociálně vyloučenými lokalitami hovoříme často o životním stylu jednotlivců v prostředí, ve kterém člověk tráví dětství, a které výrazně ovlivňuje jeho další život. „Myslí se jím soubor názorů, postojů, temperamentu a návyků, které mají trvalý ráz a jsou pro každého individuálně specifické – vystihují osobitost jeho chování. Tento životní styl souvisí s hodnotami a ideály, které by člověk v životě rád uskutečňoval a souvisí i s vytyčováním tzv. životních plánů, kterých se člověk svou činností snaží dosáhnout. Hodnocení každého jedince je ovlivněno zvyklostmi, mravy dané společností a subkultury, v níž žije. Hodnotová orientace jedince se vytváří v průběhu jeho života jak z vrozených dispozic, tak i vlivem, různých vnějších činitelů, kterých je v okolí jedince „nespočetně.“ (Mohapl in Kraus- Poláčková:

2001, 153) V případě termínu sociálně vyloučených lokalit lze hovořit rovněž i o *sub – kulturách* komplexní společnosti.⁶

Obyvatelé těchto lokalit žijí každodenním, nemotivujícím způsobem, bez schopností svoji situaci nebo životní strategii změnit těmto podmínkám se přiblížili zejména v souvislosti s restrukturalizací ekonomické sféry a výhledově postihuje nejhůře mladou generaci, která se od 90. let minulého století do těchto chudinských lokalit rodí (Morvayová: 2008, 27).

Ve spojitosti se sociálně vyloučenými lokalitami se můžeme setkat i s označením „romská ghetta.“⁷ Z hlediska parametrů, definujících jak sociálně vyloučenou lokalitu, tak „ghetta“, se jedná o lokality totožných nebo podobných bariér, které obyvatelstvu, které zde sídlí, znemožňují integraci do majoritní společnosti.

Zcela nesprávně je užíván pojem *komunita* nebo *lokální romská komunita*, který lze chápat spíše jako specifickou organizační formu, používanou zejména s ne zcela specifikovatelnou kategorií etnicity, která kategorii komunita poskytuje symbolický rámec *romské etnické komunity*. Obyvatelé těchto sociálně vyloučených lokalit nemohou být označováni *komunitou*, neboť jejich lokální sociální organizace není jimi sdílena a neexistuje na etnickém ani žádném jiném principu. (Jakoubek - Hirt: 2004, 83).

„Sociální život prochází nepřetržitým procesem tvorby a obnovy, založeném na smyslu, který lidé svému jednání připisují. Naše jednání však

---

⁶ **Subkultura** je oddělená část dílčí kultury, vyčleňovaná podle formální specializace, tedy ve shodě se sociální pozicí skupiny lidí, kterým je tato část kultury vlastní, v systému sociálního organismu. Do subkultury náleží vlastní životní styly, hodnotová měřítka, komunikační formy, žargony atd., vyvíjí vlastní mody a estetické formy vyjadřování z hlediska neoficiálních skupin a proudů (Malina: 2009)

⁷ **Ghetto** je dobrovolné nebo vnucené odloučení od ostatní společnosti (slovník -cizich-slov. abz.cz: 2012)

může mít i jiné důsledky, než které si přejeme. Sociologové zásadně rozlišují mezi záměrem jednání – tím, co máme v úmyslu – a nezamýšlenými důsledky, které toto jednání přináší“ (Giddens: 1999, 9). Dle mého názoru se nezamýšleným důsledkem jednání stalo sídliště Chanov sociálně vyloučenou lokalitou již v době svého vzniku a možná ještě před tím, než bylo obydleno. Na příkladu Chanova uvádí Pavelčíková, že „příliv „nepřizpůsobivých“ a obtížně zvládnutelných rodin ze slovenských osad a jejich mísení s romským obyvatelstvem, které se již částečně přizpůsobilo městskému stylu, působil v „uzavřených romských ghettech retardačně“ (Pavelčíková in Jakoubek- Budilová (eds.): 2008, 79), což se projevilo zejména rozdílným pojetím životního způsobu a schopnosti celkové adaptace na městské prostředí.“ „Pojem sociálního vyloučení se začal používat v 80. a 90. letech v západoevropských zemích zejména proto, aby zastoupil výraz „chudoba“, který evokuje pouze nedostatek hmotných zdrojů, ale dostatečně nezohledňuje důležité kritérium kvality sociálních vztahů“ (Moravec in Hirt-Jakoubek: 2006, 13). Záměr přestěhovat do nového chýnovského sídliště Romy, vyplývá již z novinových zpráv z roku 1976. Chanov se stal ojedinělým místem v tehdejší Československé socialistické republice, kde nebylo respektováno vládní nařízení z roku 1965 o rozptylování romského obyvatelstva mezi ostatní populaci.⁸ K tomu prý došlo zejména vzhledem k nedostatečnému prostoru v nové výstavbě města Mostu a krachu pokusů o rozptyl Romů do jiných okresů v Severních Čechách (Haušild: 2006, 50). V roce 1979 se v dobovém tisku psalo, že není pochyb o tom, jakých úspěchů bylo v práci s cikánským obyvatelstvem dosaženo, a že byly překonány obavy z výstavby sídliště, kterému se dostalo označení „jedinečné nejen v naší republice, ale i ve světě“.⁹

---

⁸ Lidové noviny, Praha, 18. 9. 1992, Okresní archiv v Mostě, výstřižková služba, složka XI/J

⁹ V článku z regionálního dobového tisku ze zasedání vládní komise pro řešení otázek cikánského obyvatelstva ze dne 6. 6. 1979, zasedání probíhalo částečně i v MŠ.

3.2 Vymezení pojmu Rom

Charakterizovat či vymežit pojem „Rom“ v současné době nelze relevantně vymežit, neboť nelze určit, zda se jedná o nositele kultury, jazyka, či „antropologický typ“ (Jakoubek: 2004, 209). V souvislosti s touto prací a zejména v souvislosti s vymezením problematiky vzdělávání Romů v sociálně vyloučených (romských) lokalitách (v tomto případě v sociálně vyloučené lokalitě Chanov) nebudu o Romech hovořit v souvislosti s jejich fyziognomií nebo jazykovými bariérami, ale s jejich neschopností integrace do majoritní společnosti a nositeli jim specifických kulturních vzorců. Sama jsem se při terénních šetřeních potkávala v Chanově s lidmi, které bych dle fyziognomických znaků za Romy neoznačila. (Měli světlou pleť, týkalo se i dětí v přípravce, které měly matku Romku a otce ne - Roma). Romové jsou v České republice sociálním vyloučením postiženi nejvíce, a proto jsou všechny negativní důsledky, které z tohoto vyloučení vyplývají, majoritní společností zobecňovány jako „romská problematika.“ Slovo Rom a „romská lokalita“ působí jako stigma a v tomto případě vyvolává negativně zaměřené asociace.

3.3 Vymezení pojmu předškolního vzdělávání

Předškolní vzdělávání je v souladu se školským zákonem¹⁰ „legitimní součástí systému vzdělávání“ (Šikulová in Brtnová Čepičková: 2008, 66). Institucionálně je zajišťováno mateřskými školami nebo přípravnými třídami základních škol. Předškolní vzdělávání (preprimární vzdělávání – pre-primary education) se týká zpravidla dětí ve věku od 3 do 6 let, i když horní věková hranice závisí v jednotlivých případech na dosažení úrovně, která odpovídá

---

¹⁰ Zákonč.561/2004Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

podmínkám vstupu do primárního vzdělávání. Předškolní vzdělání je neodmyslitelnou součástí rodinné výchovy a bez spolupráce s rodiči nelze dosáhnout dostatečných podnětů k rozvoji dítěte a podmínek pro další vzdělávání (Šikulová in Brtnová Čepičková: 2008, 66). „V procesu reprodukce sociálních nerovností v moderní společnosti má škola hlavní roli a rozhodující vliv nejen na to, co budeme během svého života dělat, jak si budeme obstarávat obživu, ale také na to, jak budeme žít a jaká bude naše životní úroveň“ (Kastrňák: 2004, 19).

Oblast předškolního vzdělávání zahrnuje i činnost tzv. předškolních klubů nebo nízkoprahových zařízení pro děti ze sociálně vyloučených lokalit, tato činnost je však více dobrovolnou a prováděnou v rámci různých strategických plánů pro sociální začleňování.

V této práci se budu věnovat chanovské mateřské škole v době její činnosti v letech 1978 - 1998, současné přípravce základní školy, předškolnímu klubu a nízkoprahovému zařízení s názvem Klubíčko, nazývaném též mateřské centrum.

Ve většině evropských států je předškolní výchova nepovinná, výjimku tvoří Bulharsko, Litva, Maďarsko, Řecko, částečně Švýcarsko a Kypr. V těchto státech, včetně České republiky, se ve většině případů klade důraz na povinnou docházku v období od 5. roku dítěte (clanky.rvp.cz: 2012).

3.4 Přípravné třídy

Přípravné třídy jsou zřizovány dle školského zákona č.561/2004 Sb.

Zřizují se pro sociálně znevýhodněné děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky. U takto zařazených dětí se předpokládá, že dojde k vyrovnání jejich vývoje. Přípravná třída se zřizuje v případě, že je přihlášeno nejméně 7 dětí, vzdělávací obsah vychází z koncepce předškolního vzdělávání a z Rámcového výchovného programu předškolního vzdělávání.

To, zda bude dítě do přípravy přijato, záleží na několika předpokladech. Žádost o umístění dítěte podává zákonný zástupce, dítě posléze projde vyšetřením pedagogicko psychologické poradny, která výsledek vyšetření předává zákonnému zástupci zpět. Může se jednat jak o rodiče, tak o prarodiče.¹¹ Někteří zákonní zástupci si prý výsledek vyšetření nevyzvedávají a škola tak dítě nemůže do přípravy začlenit.¹²

3.5 Sociálně vyloučená lokalita Chanov – charakteristika sídliště v roce 2012

Obec Chanov, která je od roku 1961 částí obce Obrnice, existovala jen mezi lety 1900 až 1950.

V této práci hovořím o sídlišti Chanov

, a to v souvislosti s jednou z nejnámějších dlouhodobě existujících sociálně vyloučených lokalit v České republice. Od roku 1978 se nachází se na periférii města Mostu. Sídlíště je odděleno jak prostorově, tak z hlediska dopravní obslužnosti. V původní, tzv. horní části lokality, bydlely vedle

¹¹ Jedná se o případy, kdy se matka dětí zřekla nebo je rodič v nápravném zařízení.

¹² V Chanově je v jednom z obytných bloků, zřízena jedna společná schránka, a tak se opakují stále dokola problémy s doručováním úředních zásilek. V poslední době je opatření zasílat výsledky vyšetření do školy na jméno zákonného zástupce dítěte.

romských rodin i rodiny z majority. Soužití s Romy však považovaly za nemožné a v následujících letech se postupně odstěhovaly. Byty po nich byly v dalších letech obsazovány pouze Romy. K úplnému osídlení Chanova došlo během likvidace obce Komořany.¹³

„I přes nesnadnou aklimatizaci na nové prostředí a nový způsob soužití bylo zpočátku bydlení v sídlišti nekonfliktní a relativně harmonické. Faktem ovšem bylo, že *do Chanova byly přestěhovány tak různorodé romské rodiny (s odlišnostmi v životní úrovni, společenském postavení, majetnosti, rodové či sub- etnické příslušnosti aj.), že příchod problémů byl podle mnohých místních obyvatel jen otázkou času*“ (Haušild: 2006, 36). V současné době žijí v Chanově jak „původní“ Romové starého Mostu a Komořan, tak slovenští nebo olašští Romové, kteří se do Chanova přistěhovali v 80. letech minulého století.

V roce 2002 migrovalo větší množství rodin do zemí EU, většina se však vrátila a část z nich se vrací do zahraničí na sezonní práce.

Odhad počtu obyvatel se pohybuje mezi 1 500 – 2 000 osob, s 95% podílem Romů, 38% podílem obyvatel věkové skupiny do 15 let, 60% podílem obyvatel od 16 do 60 let a 2% podílem nad 61 let. Z odhadu vzdělanostní struktury vyplývá, že 94% obyvatel dosáhlo maximálně základního vzdělání, 5% vzdělání středního bez maturity a 1% vzdělání střední s maturitou a vyšší.¹⁴

---

¹³ Obec Komořany je v souvislosti s těžbou uhlí jednou ze zaniklých obcí okresu Most, k jejíž likvidaci došlo v letech 1986 – 1987. katastrálně byla k Mostu přičleněna v roce 1988.

¹⁴ Údaje jsou součástí Mapy sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit v České republice, zpracované v rámci Analýzy sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti. Projekt byl realizovaný společností GAC spol. s r.o., za účelem aktuálních informací o sociálně vyloučených lokalitách.

Sídliště prochází rekonstrukcí, spojenou se zateplením a výměnou oken, dveří a nových technologických rozvodů. „Průhledný“ blok č. 12 má být stejně jako v minulosti blok číslo 9 zdemolován, v současné době jej tvoří pouze obvodové a nosné zdi a je „památkou“ neutěšeného období likvidace bytového fondu v devadesátých letech (gac.cz:2012).

Mezi jediné původní zachovalé objekty sídliště patří budova místní základní školy, objekt bývalé mateřské školy a jeslí, kde nyní sídlí přípravné oddělení a ordinace lékaře. Zbylé „institute“ tvoří Komunitní centrum Chanov a Dům romské kultury. S bývalým nákupním střediskem se počítá jako s polyfunkčním centrem s výukovými místnostmi pro rekvalifikaci a některé veřejné služby, hovoří se i o knihovně nebo fitness. Práce na této budově však stále nejsou dokončeny.

Stav bloků, které nebyly rekonstruovány, je ve velice špatném stavu. Částečně jsou tyto domy „vybydleny“, nefungují zde výtahy, okna na chodbách jsou většinou vytlučena. Význam slova „vybydlený“ jsem pochopila až v Chanově.

V domě, kde jsou obydlené byty, lze z chodby nahlédnout do prostoru, který už se slovem byt nemá nic společného¹⁵. K situaci prý dojde tak, že jakmile se z bytu odstěhuje rodina, je vykraden sběrači kovů a všeho dalšího, co lze prodat. V bytě nakonec nezůstane téměř nic, vyjma neuvěřitelného nepořádku a hlodavců (Tomčík a kol. :2008, 12). Stane se pak, že na jednom patře se nachází byt obydlený a na druhém „vybydlený“. Na dveřích nejsou zvonky, dveře ve většině případů nemají ani kliku a jsou zabezpečeny pouze jednoduchou závorou. Veřejné prostranství je zanedbané, bez travnatých ploch a stromů, díky veřejné službě se zde ale neustále uklízí a v porovnání s

---

¹⁵ Viz příloha č.3 – obrázek č.1 a 2

městským sídlištěm zde na první pohled není výrazného rozdílu. V Chanově teče pouze studená voda, pro kterou je jeden jediný vodoměr a rozpočtem mezi všechny obyvatele. Jsou zde časté havárie, při jedné z návštěv sídliště jsem viděla tekoucí proud vody po schodech. Tyto situace jsou prý zcela běžné.

Mediálně se jedná o nebezpečnou lokalitu, a tato teze je velice důsledně podporována. Skutečnost je opakem, což mám potvrzeno i od pracovníků školy a komunitního centra. Za celý rok mých návštěv jsem se nikdy, ačkoliv jsem byla „cizí“, nesetkala s jakýmkoliv projevem násilí nebo verbálního napadení. Chanovští prý mají své hlídky a o každém návštěvníkovi z řad majority okamžitě vědí. Když zjistí, s kým dotyčný jedná, situaci respektují. Pokud půjdu po běžném sídlišti, nestane se, že by mne pozdravil neznámý člověk, ani já to neudělám. V Chánově jsem si zvykla, že se zdraví, u dětí se jedná především o zvědavost a snahu navázat kontakt, neměla jsem však pocit nějakého obtěžování. Obyvatelé jsou zde většinou spokojeni, do města se stěhovat nechtějí, cítí se zde mnohem bezpečněji. Informátorka Z. C. zde bydlí 30 let, pochází ze Spiše na Slovensku a v zimě mi říkala, že by se ráda vrátila domů. Když jsem se jí na jaře ptala, zda opravdu plánuje návrat, jen se usmála, že ne, že si přeci jen zvykla.

3.6 Charakteristika vzdělanostních bariér obyvatel sociálně vyloučených (romských) lokalit

Vzhledem ke kumulaci problémů a znaků sociálního vyloučení není možné dosáhnout uniformního přístupu, který by problematiku, spojenou s příčinami vzdělávacích bariér, vymezoval na základě jednoho teoretického přístupu. Jak bude uvedeno v jedné z dalších kapitol, mění se, tak, jak se

mění i společenské a ekonomické podmínky, zároveň také identifikace a příčiny vzdělávacích bariér.

Gabalova „Analýza“ rozděluje faktory, které ovlivňují nízkou vzdělanostní a předpokládanou školní úspěšnost romských žáků z hlediska jejího vnějšího a vnitřního vlivu. Vnitřním vlivem označuje prostředí sociálně vyloučených lokalit a celkové životní podmínky, vnější vliv „tvorí institucionální okolí lokalit (úřady, školy, nestátní neziskové organizace, systém vzdělávání) a míra participace subjektů při řešení problematiky vzdělávání obyvatel z romských sociálně vyloučených lokalit“ (Gabal: 2006, 54). Podobné, ale rozšířené členění, uvádí Morvayová, která k externím faktorům přidává připisovanou etnicitu a s ní spojený negativní labeling (Morvayová: 2008, 31). U interních faktorů se při upřesňování významu životních podmínek Morvayová zaměřuje blíže na vztah rodiny ke vzdělávání a jde ještě dále, kdy se zmiňuje o vzorech sociálních vztahů, rolích členů rodiny, jazykovém kódu jako vertikální struktury, která se prolíná všemi uvedenými dimenzemi a v neposlední řadě kulturní změnu v rámci interakce vnějšího prostředí s prostředím sociálně vyloučených lokalit nebo „adaptace na konkrétní „vstupy“ ze strany directing systému“ (Morvayová: 2008, 31).

Nízká, neustále se prohlubující míra motivace, až podceňování významu vzdělání, zdůvodňovaného „diskriminací na trhu práce“, je charakteristická pro mezigeneračně předávaný vzorec. Uvozovky jsem v tomto případě zvolila záměrně, neboť nezájem až obavy zaměstnavatelů o zaměstnávání Romů je leckdy oprávněný. Podstatnou roli těchto obav hraje nespolehlivost, která se zřejmě zvětšuje tím, jak se prodlužuje nezaměstnanost a schopnost Romů pravidelného režimu dne. Počínaje každodenním, brzkým vstáváním do zaměstnání. Tato situace mi byla potvrzena informátorem ze společnosti, která zaměstnává i nekvalifikované pracovníky: „*Kdykoliv jsme*

zaměstnali cikána, stalo se, že jeden den přišel a druhý už ne. Tohle si nemůžu dovolit, za vratama čeká deset dalších, oni pak říkaj, že jsou rasově diskriminovaný, tohohle mají plnou pusou. Když přijde cikán, říkáme, že máme plno. Nechci je a nemá to nic společného s tím, že jsou černý.“¹⁶

Vzhledem k tomu, že vzory nejsou předávány ani rodinou, ani lokálním společenstvím, vítězí místo práce systém dávek státní sociální podpory.

Další bariérou, o které se dlouhodobě hovoří, je tzv. „nemoc bezmocných neboli lehká mentální retardace“. Tato diagnóza je stanovena na základě psychologického vyšetření, jehož součástí je inteligenční test. Analýzou jednoho z testů, financovanou z grantového programu na podporu desegregace českého školství Nadace Open Society Fund bylo zjišťováno, „zda nejsou romské sociálně vyloučené děti testem znevýhodněny, a pokud ano, jakým způsobem“ (Lábusová a kol.: 2010, 4).

Vybraným testem „SON-R“ který provádí školská poradenská zařízení pro testování socio – kulturně znevýhodněných dětí, zkoumali autoři jeho adekvátní interpretaci resp.to, do jaké míry je „kulturně nezatížený“ (culture fair).¹⁷ Test byl po dobu devíti měsíců zadáván neverbálně a opakovaně chlapcům ze sociálně vyloučených lokalit ve věku mezi šestým a sedmým rokem. Postupně se zjišťovalo, zda testu rozumějí a jak jej, v kontextu prostředí, ve kterém žijí, chápou. Tím by bylo možné vyloučit určitou absenci kognitivní funkce. Výsledek analýzy popírá odlišné mentální dispozice a za jednu z hlavních příčin uvádí nedostatečný výchovný rodinný vliv s absencí hraček, práce s knížkou a vedení dětí k analytickému myšlení (Lábusová a kol.: 2010). Kolektiv autorů se v analýze odvolává i na knihu Stephena Jay

---

¹⁶ Část výpovědi informátora společnosti, která se zabývá likvidací odpadů, z etických důvodů nejmenuji ani společnost, ani informátora.

Goulda, ze které cituji: „Tato kniha je o vymezení inteligence jako jediné entity obsažené v mozku, o jejím vyjádření pomocí jednoho čísla tak, aby toto číslo mohlo být užito k řazení jednotlivých lidí podle hodnoty a k důkazu, že utlačované a znevýhodněné skupiny (rasy, třídy, pohlaví) jsou vrozeně podřadné a své postavení si zaslouží. *Jak neměřit člověka* je zkrátka o zvráceném poměřování duchovních schopností lidí (Gould: 1981, 13).“

„Mozek je utvářen zkušeností a kvalitou péče a pozorností, jež se nám dostává v útlém věku, ovlivňuje jeho neurobiologii“ (Gerhardtová: 2011, 13). Lidský mozek není strojem, který pracuje v dokonalé izolaci, ale nervový systém, který je navržen tak, aby reagoval na prostředí, v němž se nacházíme, a pomáhal nám předpovídat, co se v tomto prostředí stane. Tento názor je v protikladu k rozšířené představě, že všemocnými původci našeho chování jsou geny, které mohou ovlivnit naši barvu očí, ale podle nejnovějších epigenetických výzkumů je do činnosti uvádí prostředí (Gerhardtová: 2011, 13 - 14).

3.7 Předškolní výchova pro děti ze sociálně vyloučených lokalit z pohledu vládních koncepčních a strategických materiálů.

„Naprostá převaha rozvojových programů zdůrazňuje potřebu vzdělání a klade ji na jedno z prvních míst v otázce podpory.“ (Jakoubek: 2004, 225).

Za přelomový mezník materiálů, které se zabývají „historií předškolní výchovy sociálně znevýhodněných dětí“, je označován rok 1972.¹⁸ Tehdy byl

---

¹⁷ „Culture fair“ testy je inteligence měřena nezávisle na sociálním a kulturním zázemí jedince, původně byly zaměřené na hluchoněmé děti, kde nebylo možné použití jazyka.

¹⁸ Usnesení vlády ČSSR č.231/1972, kterým byly schváleny „Zásady celostátní politických opatření v péči společnosti o cikánské obyvatelstvo.“

ve Věstníku Ministerstva školství a Ministerstva kultury vydán první metodický návod s komentářem k předškolní výchově. Doporučuje se v něm přijímat romské děti, jejichž matky nejsou zaměstnány, zřizovat samostatné mateřské školy v lokalitách, kde je vyšší koncentrace romského obyvatelstva a speciální školy pro výchovně zanedbané a vývojově opožděné romské děti (Šotolová: 2000, 22).

V následujícím roce, (1973), byl vydán „Návrh dlouhodobé koncepce předškolní a školní výchovy cikánských dětí“, kde je zdůrazňován význam předškolní diagnostiky rozumových schopností pro řádné zařazení dětí do základní školy.

Analýza dlouhodobých a pravidelně se opakujících opatření k řešení romského problému na centrální úrovni po roce 1970, je obsahem studie Petra Víška „Program integrace – řešení problematiky romských obyvatel v období 1970 až 1989.“ Zmapovala téměř pravidelné cykly koncepčních materiálů v letech 1972, 1976, 1980, 1984 a 1989. „V každém z dokumentů tehdy přijímaných, se s výjimkou přelomových „Zásad“ v roce 1972 akcentovaly kroky předchozí a navrhovaly nové. Po té došlo k následnému rozmělnění záměrů do neúčinných opatření, a ani ty nebyly uspokojivě plněny. Pro jejich všeobecnou „nepodporu“ rezignovali a vymizeli postupně i odborníci, kteří se ve věci angažovali až do příchodu nové odborné generace“ (Víšek in Kolektiv autorů: 1999, 181). Tato generace začínala většinou tam, kde předchozí skončila. „V roce 1977 bylo ve školkách zařazeno 30% ze všech romských dětí příslušného věku, v roce 1983 bylo již zařazeno do všech forem předškolní výchovy 74,5%, v roce 1985 do mateřských škol 75,2% všech romských dětí“ (Víšek in Kolektiv autorů: 1999, 192). Ve studii je dále uvedeno, že přes pozitivní začátky nedošlo ve vzdělávání k očekávaným výsledkům a v dalších letech po roce 1985 bylo konstatováno, že „cikánské děti oproti celé populaci 14 krát častěji propadají,

mají 5 krát častěji druhý nebo třetí stupeň z chování, 30krát častěji jsou převáděny do zvláštních škol, kde tvoří cca 24% všech dětí“ (Víšek in Kolektiv autorů: 1999, 192). Vznikly zákonitě otázky, zda cíle, spojené s integrací, přičemž nebylo jasně formulováno, zda se integrací rozumí zařazení, vstup nebo přijetí, byly stanoveny a formulovány správně. „Měla majorita právo vytýčit „si“ cíl integrovat komunitu, aniž se zajímala o to, zda o to tato komunita stojí, za jakých podmínek a za jakých garancí uchování svých a sebou oceňovaných odlišností? Je integrace druh společenské dohody? Dohody o tom, že když se v tom či onom minorita přizpůsobí / kulturní vzorce, vzdělání, práce a životní způsob/ bude přijata a akceptována“ (Víšek in Kolektiv autorů:1999, 182).

Majorita stanovila cíle, které nebyly splněny, minorita ani neměla o jejich splnění zájem. Dokladem toho je, že do dnešní doby Romové nebyly majoritní společností přijaty a problémy mezi oběma stranami se stále prohlubují. Romové jsou stále charakterizováni jako nevzdělatelní, s nepřijatelným způsobem životního stylu.

Po roce 1990 se situace Romů stále zhoršuje, zejména z důvodu propouštění ze zaměstnání a závislosti na sociálních dávkách.

V roce 1990 uvedla Komise nezávislých expertů, že příčiny negativního dopadu na vzdělanostní úroveň jsou jak na straně Romů a jejich vnitřního vztahu ke vzdělávání, tak na straně školského systému, který není schopen zohlednit specifické potřeby a vyčleňuje tak děti, které se vymykají běžnému průměru. Kritika dále zmínila, že školský systém nepočítal s odlišnou jazykovou vybaveností romských dětí a rozdílem v chápání a užívání slov, se kterými se dítě setkává ve školním prostředí (Víšek in Kolektiv autorů: 1999, 193).

Generace dětí, která se v 90. letech rodí do chudinských lokalit, zahajuje jednu z nejhorších etap v prostředí sociální exkluze.

Opatření, zajišťujících vzdělanostní dráhu, jsou dále řešena v celostátních vládních programech – „Konceptcích romské integrace“¹⁹, pro příklad se v části věnované vzdělávání období let 2010 – 2013 doslova uvádí, že „ dlouhodobou prioritou romské inkluze je oblast vzdělávání, která podmiňuje úspěšnost Romů na trhu práce, jejich ekonomickou nezávislost a sociální vzestup“. (KRI: 2010). Zdůrazňuje se provázanost a dostupnost péče na lokální úrovni, zaštitěné Agenturou pro sociální začleňování v romských lokalitách jako nástroje vlády ČR pro sociální začleňování a zejména metodickou podporou obcím. Z projektů, které jsou agenturou nabízeny, jsem se zaměřila zejména tam, kde se opatření týkají podpory sociálně znevýhodněných dětí v mateřských školách a spolupráci při organizování dopravy dětí z těchto lokalit do mateřských škol.²⁰

4 PRAKTICKÁ ČÁST - MATEŘSKÁ ŠKOLA V CHANOVĚ

4.1 Pohled do minulosti bývalé mateřské školy v letech 1979 – 1998

Tuto kapitolu jsem psala dle podrobně vedené kroniky Mateřské školy v Chanově, počínaje jejím vznikem v roce 1979. Na moji žádost se se mnou velice ochotně setkala jedna z bývalých učitelek, která v Chanově působila dvacet pět let a po jejím učila i v přípravce. Do Chanova šla pracovat

---

¹⁹Opatření byla přijata usnesením vlády ze dne 4. května 2005, č. 532.

²⁰ Koncept Agentury byl schválen vládou ČR usnesením č. 85 ze dne 23. ledna 2008. Cíle Agentury vycházejí z programového prohlášení vlády, v nichž se vláda zavázala k: „vytvoření komplexního programu umožňujícího integraci Romů a zabraňující sklonu k jejich sociálnímu vyloučení,“ a k: „vytvoření nástroje k zajišťování komplexních služeb při předcházení sociálnímu vyloučení na lokální úrovni.“ (mpsv.cz : 2012)

dobrovolně po odchodu z mostecké MŠ. Část kapitoly jsem čerpala z kroniky, kterou psala její kolegyně Marie Konopásková, ta zde učila 26 let. Část textu je použita dle nahraného rozhovoru s paní Jaroslavou Hesslerovou, část dle zápisů v kronice paní Marie Konopáskové. Kronika končí bohužel rokem 1989, do té doby bylo její vedení povinné. V dalších letech si učitelky vedly pouze album s fotografiemi.

V roce 1979 byla v Chanově pro děti předškolního věku v rámci soudobého „ Programu péče o cikánskou mladou generaci“²¹ otevřena v pořadí již osmadvacátá mateřská škola s kapacitou 60 dětí ve dvou odděleních a osmnácté jesle s kapacitou 35 dětí. V Mostě byla už touto dobou pro děti cikánského původu celotýdenní školka v Partyzánské ulici a měla jedno z nejlepších hodnocení v republice. Děti, které tehdy do školky přišly, neměly základní hygienické návyky, polévku prý pily z talíře a měly velké potíže s češtinou.²²

Při otevření MŠ byly v roce 1979 přednostně přijímány děti, jejichž rodiče pracovali v Technických službách nebo Podniku bytového hospodářství Most. Jednalo se o klasickou podobu předškolního zařízení pro děti od tří do šesti let, se dvěma odděleními pro malé a velké děti.

V počátku, přesto, že matky byly ve většině případů na mateřské dovolené, plně obsazena. Rodiny měly pět až šest dětí, výjimkou nebylo ani dětí patnáct.

Mateřská škola byla spojena s jeslemi, ty byly ale už v roce 1992 zrušeny, neboť se v těchto letech začaly projevovat první následky nezaměstnanosti. Rodiče, kteří nechodili do práce, neměly na jesle nárok

---

²¹ Z novinového výstřížku v Kronice mateřské školy v Chanově. (1979 – 1989)

(v této době došlo k masivnímu rušení jeslí a následně i mateřských škol po celém Mostě). Jestliže bylo v jednom oddělení až 25 dětí, do roku 1994 byly malé a velké děti v počtu kolem dvaceti v jedné třídě. Učitelka mateřské školy měla k ruce romskou asistentku, která pocházela přímo z Chanova. Děti prý byly zanedbaně oblečené, ale k výrazné změně v této oblasti došlo s příchodem vietnamských obchodníků s levnými oděvy. Mezi nejčastějšími výchovnými problémy bylo zanedbávání hygieny a špatné chování romských chlapců k dívkám, patrně přejaté ze zkušeností v rodinném zázemí. V průběhu tří let sice děti dosahovaly velkých pokroků, zejména v oblasti hygieny nebo kultury stolování, problém byl však s pravidelnou docházkou a spoluprací s rodiči.

Ze školního výletu do zoologické zahrady si děti odnesly nové slovo „výlet“.²³ V rámci výchovného programu jezdily děti na různé exkurze, „aby jim byla přiblížena práce dospělých.“ Zrovna tak byly pro děti velkou zvláštností různé oslavy svátků nebo narozenin, z domova nebyly na oslavy narozenin zvyklé.

Počátek vzniku přípravného oddělení při Základní škole v Chanově se datuje již do roku 1983. Bylo určeno pro děti, jejichž matky byly v domácnosti a tyto děti nenavštěvovaly mateřskou školu. Měly nárok na svačiny, obědy i školy v přírodě.

V kronice jsou v roce 1984 pravidelné zmínky o tom, že učitelky a sociální pracovníci obcházejí všechny rodiče dětí předškolního věku nebo děti, které mají odklad školní docházky. Přesvědčují je o významu pravidelné docházky nebo se snaží získat děti, které jsou doposud nezařazené.

---

²² Týdeník Průboj, 24. 5. 1976, výstřižková služba, složka archivu V/D

²³ Kronika Mateřské školy v Chanově 1979 – 1989 :Školní výlet – Ústí nad Labem - Hřensko

V roce 1984 bylo otevřeno třetí oddělení mateřské školy.²⁴ Tím vzniklo v Chanově klasické předškolní zařízení s oddělením pro malé, střední a předškolní děti. Přesvědčování rodičů k docházce však stále pokračuje. Učitelka J. H. si vzpomíná, že chodila s dětmi často do míst, kde byly k vidění upravené zahrádky. Děti se prý ptaly, proč to nemají u nich také tak hezké. V té době byl v Chanově veliký nepořádek a jeden z hlavních problémů se týkal likvidace nekonečného množství odpadu jak ve veřejném prostranství, tak ve školní zahradě. Zde se dělaly pravidelné úklidy, pořádek vydržel pouze půl dne. V devastujících domech už nebyly funkční výtahy a odpadky byly vyhazovány přímo z okna.

Učitelky měly možnost sledovat další vývoj dětí, které vyšly z mateřské školy, na pedagogických konferencích v chanovské základní škole. V první třídě měly prý děti, které chodily do školky, zřetelný náskok. Ve druhé a třetí třídě se u většiny prospěch výrazně zhoršoval. Moje informátorka si vzpomněla, že v době oprav chýnovské MŠ pracovala v Mostě. Úroveň dětí v nejstarším oddělení v Chanově se jí jevila srovnatelná s úrovní nejmladšího oddělení v Mostě. Děti znaly knížky pouze ze „školky“, doma hračky neměly, ale za to se často chlubily tím, co viděly v televizi včetně pořadů v pozdních nočních hodinách.

V roce 1984 odchází po prázdninách z celkového počtu 38 dětí do 1. třídy pouze 18 dětí. Odklad školní docházky má v té době 20 dětí. V úvodu školního roku 1985 – 86 stojí v kronice MŠ doslova: „V září jsme obeslaly rodiče všech předškolních dětí a dětí s odkladem školní docházky v Chanově upozorněním a výzvou, aby své děti přivedli do mateřské školy.“

---

²⁴ V lednu 1984 bylo dle kroniky MŠ v Chanově 36 dětí předškolního věku, 13 dětí docházelo do MŠ v Mostě, nezařazených dětí bylo 13 a trvaleji nemocných 2.

Přišlo jen několik dětí.“ Učitelky prý rodičům vyplnily přihlášky, ty přislíbili účast, ale opět se dostavilo jen několik dětí. V dalším měsíci byla do obcházení rodin zapojena i pracovnice sociálně - zdravotního odboru. Koncem září 1985 bylo chanovské školky zařazeno 22 předškolních, z toho 15 dětí s odkladem školní docházky. Do Mostu chodilo 14 dětí, nezařazených bylo celkem 23.

V tomto roce došlo po obědě k zavedení pravidelného čištění zubů. Všem dětem byla vyšetřena řeč a sluch a několika doporučeno chodit do logopedické poradny. Matky tam prý, až na jednu výjimku, odmítly s dětmi docházet.

Problémy, spojené s hromadícími se odpadky, přinesly brzy svoji daň v podobě infekční žloutenky. Do nemocnice je odvezeno celkem 18 dětí, v budově mateřské školy probíhá rozsáhlá desinfekce včetně očkování. Zaměstnanci docházejí v pravidelných intervalech k odběru krve. Až do roku 1986 se za karanténních opatření vaří pouze dietní jídla. Zařazování dalších dětí do předškolní docházky bylo z tohoto důvodu odloženo.

V dalším roce došlo v MŠ k havarijní situaci a k 29. 1. 1987 byl objekt hygienikem uzavřen. Počínaje 1. únorem jsou děti převedeny do Mostu a poprvé začíná problém s docházkou, který se již nepodařilo napravit. Nepomohla žádná přesvědčování, rodiče odmítají jezdit s dětmi do náhradních předškolních zařízení. Průměrný počet dětí byl v MŠ. Borovského 16, v MŠ Jaromíra Erbena 9. Z důvodu dalšího snižování pak byly děti převedeny do MŠ v ulici Ježkova.

V roce 1987 školní rok v Chanově zahájen nebyl. Budova byla stále silně podmáčena, chátrala a byla ničena dětmi a mládeží z Chanova,

k znovuootevření došlo v lednu 1988. Budova byla sice v pořádku, ale dětí již docházelo velice málo a pro personál znamenalo znovu zahájit přesvědčovací kampaň rodičů. Patnácti rodičům byla žádost vyplněna přímo učitelkou, k zápisu se dostavilo pouze jedno dítě. Prvním problémem se zdálo placení obědů, druhým pohodlnost přivést dítě do MŠ. Tehdy se platilo 10,50 Kč za den a personál se spojuje s Romskou občanskou iniciativou. Ve třídě nejmenších dětí bylo zapsáno 6, průměrně docházely 3, ve druhé třídě 12, průměrně docházelo 7, třetí třída měla zapsáno 14 a průměrně docházelo 8 dětí. V dalších měsících jsou dočasně převedeny na jiné školky i učitelky, děti byly sloučeny do dvou tříd.

Zdá se, že v roce 1989 došlo opět k vzestupu počtu dětí, bylo však pouze optické, protože docházka byla nejvyšší pouze ve třetím oddělení, u menších dětí byla oproti zapsaným zhruba padesátiprocentní. Další nečekanou událostí byl požár MŠ v červnu roku 1989, když místní děti rozbily okno a v budově si rozdělaly „ohýnek“. Bylo zničeno veškeré zařízení, nábytek, koberce, stěny, druhý den vlezly děti do budovy znovu a z tříd si odnesly hračky a pomůcky. Vyšetřování ukázalo, že mezi dětmi byly bohužel i ty, které v dané době navštěvovaly „školku“. Tato událost zakončuje první část kroniky, psané od roku 1979 a učitelky zde neskrývají ztrátu chuti a optimismu k další práci. Tak byl uzavřen školní rok 1989/1990.

Paní Jaroslavy Hesslerové jsem se zeptala, v čem vidí příčinu tak velkého neúspěchu dětí ve škole. Odpověděla mi, že velmi podstatnou úlohu postupného selhávání ve škole hraje rodinné prostředí. Romové dospívají dříve, sexuální život zahajují již na druhém stupni základní školy a výjimkou není ani pohlavní styk mezi příbuznými. Děvčata, která brzy otěhotněla, měla děti sice ráda, ale nebyla schopna jim předat žádné výchovné vzorce.

4.2 Událostí směřující k ukončení činnosti mateřské školy

V důsledku společenských změn v roce 1989 se tak i rodiče chanovských dětí stávají postupně nezaměstnanými. Navzdory tomu, že poslední rok je v MŠ již zdarma a při odkladu školní docházky může být prodloužen až na dva roky, se docházka od doby otevření už nikdy nezlepšila. Svoji roli sehrál také nárůst školného, ale obyvatelé Chanova v těchto letech řeší zcela jiné problémy. Sídliště podléhá značné devastaci a ve velkém se rozmáhají krádeže a další kriminální činnost. Mezi ohořelými paneláky pobíhají neupravené a špinavé děti.²⁵ Po nedávném obnovení provozu už se nedaří její kapacitu znovu naplnit, osazenstvo MŠ se v naději na zlepšení pokouší spojit i s Romskou občanskou iniciativou. „Školka“ je stále velice pěkně vybavena a učitelky nechápou, proč je rodiče zcela ignorují. Již v roce 1991 se Chanov nazýval časovanou bombou, do této doby lehlo popelem na 20 bytů, uvažuje se o výběru cca 60 rodin, které obdrží určitý hraniční počet bodů a získá „povolení“ k integraci do města. V tomto roce se v regionálním tisku píše, že sídliště je téměř neobyvatelné. Žilo zde neoficiálně 1 600 Romů a z 384 bytů bylo neobyvatelných. Nedávné obnovení provozu MŠ už nepomohlo, přesvědčování také nezabírá. Uzavírá se zdravotní středisko a kadeřnictví a poprvé se oficiálně hovoří i o ohrožení provozu mateřské školy, do které dochází stále méně a méně dětí.²⁶ V září 1991 je zrušeno i středisko pro výchovnou a mimoškolní činnost. Otázky týkající se nárůstu trestné činnosti s možnou souvislostí s nízkou vzdělaností začínají řešit poslanci České národní rady, kteří na mosteckou radnici přijíždějí spolu s Romskou občanskou iniciativou a dalšími zástupci 16 měst a obcí.²⁷ Dle slov tehdejšího předsedy Městského národního výboru je velkým problémem mladá generace

²⁵ Severočeský deník, Ústí nad Labem, 25. 10. 1990, výstřižková služba, složka XI/J

²⁶ Severočeský deník, Ústí nad Labem, 1. 2. 1991, Okresní archiv v Mostě, výstřižková služba, složka XI/J

²⁷ Severočeský deník, Ústí nad Labem, 2. 9. 1991, Okresní archiv v Mostě, výstřižková služba, složka XI/J

ve věku od patnácti do dvaceti let, která nechodí do práce, shlukuje se do militantních skupin a je velice agresivní. Nestačí na ně ani policie.²⁸

V roce 1993 chodí na základní školu i děti, které prošly chanovskou školou, pedagogové hovoří o snižování inteligenčních schopností druhé generace chanovských školáků a velmi nízce hodnotí i jejich sociální adaptabilitu. V Chanově se romská kultura rozvinula pouze v devastačním umění.²⁹ Učitelé řeší další negativní jevy, a to cílené využívání dětí pro trestnou činnost v době školního vyučování. Východiska jsou opět spatřována v kontinuální výuce dětí od mateřské školy po školu učňovskou přímo v Chanově. Na Den dětí, kdy učitelky mateřské školy připravily dětem bohatý program, přišlo pouze osm dětí.³⁰ Chanov navštěvují i zahraniční novináři a studenti prestižních univerzit.³¹

V Chanovské základní škole se v roce 1994 otevírá nultý ročník pro pětileté děti, učitelé stěžují, že do 1. tříd nastupují děti s neznalostí barev, stolování a základy hygieny. Škola je hodnocena jako nejpříjemnější místo v Chanově a tou dobou ji navštěvuje 350 žáků.

V roce 1995 se v Chanově primárně řeší odpojení teplé vody, uchráněna zůstala pouze základní a mateřská škola. Neoficiálně se hovoří, že v Chanově žije až čtyři tisíce Romů. V tisku se začalo používat slovo „nepřízpůsobiví“. Chanovské děti se prý ve škole chovají jako andílci, mimo školu jsou postrachem. Do nultého ročníku chodí v roce 1996 26 dětí, rodiče prý mají zájem.

---

²⁸ Severočeský deník, Ústí nad Labem, 2. 9.1991, Okresní archiv v Mostě, výstřížková služba, složka XI/J

²⁹ Severočeský deník, Ústí nad Labem, 31. 3.1993, Okresní archiv Most, výstřížková služba, složka XI/J

³⁰ Severočeský deník, Ústí nad Labem, 31. 3.1993, Okresní archiv Most, výstřížková služba, složka XI/J

³¹ V roce 1993 navštívili město američtí novináři a studenti Harvardské univerzity (spolupracovali s Nadací Olgvy Havlové) a snažili se najít východisko na otázku, zda se shluk domů v Chanově dá nazvat ghettem, nakonec se shodli, že ano. Zdroj: Severočeský deník, Okresní archiv Most, výstřížková služba

V následujících letech se Chanov stává stále častěji cílem senzacechtivých reportérů. Do školky prý jezdili často a byli překvapeni, že je nadstandardně vybavená a děti (těch málo dětí, co v tuto dobu chodilo) spokojené. Učitelka J. H. se v této souvislosti vyjádřila, že měla pocit, jako by novináři chtěli vidět nějakou senzaci. Nechali je vyfotit si prostředí a pak se s nimi rozloučili. Školku navštěvovaly japonské, švédské i americké delegace.

V roce 1997 dochází k otevření přípravné třídy. Regionální politici hovoří neustále dokola o naději, kterou přinese systém ve vzdělávání. Za pomoci nadace Open Society Fund byl v roce 1998 zahájen projekt s názvem „Začít spolu.“ Účelem bylo začlenění romské rodiny do vzdělávacího procesu. Nesetkal se však s takovým úspěchem, jaký byl očekáván.³² Z místní školy se každý den ráno ozývá rozhlas, který svolává děti do školy. Chanovská škola je jediným sociálním a kulturním centrem Chanova a také ji v tomto roce navštěvují experti Rady Evropy.

K 30. 6. 1998 byla usnesením sedmého zasedání Městské rady v Mostě, konaného dne 2. dubna 1998, činnost Mateřské školy Železná ukončena.³³ Jako instituci od jejího uzavření v roce 1998, se ji nepodařilo již nikdy obnovit.

---

³² Z výpovědi učitelky Jaroslavy Hesslerové

³³ Zápis a usnesení ze 7. zasedání Městské rady v Mostě, konaného dne 2. dubna 1998 od 8.00 hodin v zasedací místnosti č.dv. 101 budovy Městského a Okresního úřadu v Mostě, bod 6.2

5 PŘEDŠKOLNÍ VÝCHOVA – CHANOV – SOUČASNOST

5.1 Úvod - předškolní výchova z pohledu lokálních koncepčních materiálů

V této kapitole se budu věnovat formám předškolního vzdělávání v sociálně vyloučené lokalitě Chanov. Jak jsem naznačila v kapitole č. 2., je absence předškolní výchovy jako determinanty neúspěšného vstupu do školního prostředí uvedena v každé materiálu, který je zpracován pro účely regionu.

V březnu roku 2011 jsem byla pozvána lokálním konzultantem Úřadu Vlády ČR pro Most a Cheb panem Bronislavem Podlahou na mostecké jednání stran programu Lokální partnerství. Nechci se nikoho, kdo se tohoto jednání zúčastnil, nijak dotknout, nicméně můj dojem byl velice rozpačitý. Oblast vzdělávání, předškolního nevyjímaje, zde byla pojata jako obtížně řešená záležitost, což v praxi znamenalo, že se nedaří plnit předpokládané cíle. V Integrovaném plánu rozvoje statutárního města Most „DEMOS“ na období let 2004 – 2008, je v rámci bodu „výchovně vzdělávací soustavy a koncepce jejího dalšího vývoje ve statutárním městě v roce 2004 – 2008“, uvedeno nutné zvýšení pozornosti dětem, procházejícím systémem předškolní přípravy se zvláštním důrazem na děti sociálně handicapovaných skupin. Vzdělávání je v tomto dokumentu jedním ze tří bodů tzv. specifických cílů a opatření a mj. vychází ze socioekonomické analýzy sociálně vyloučených lokalit na území města Most z roku 2008 : „ V Koncepci romské integrace 2005 se píše, že má-li být dosaženo překonání sociokulturního handicapu, je třeba, aby romské děti navštěvovaly mateřské školy celé tři roky, tedy od tří let... Pokud se nepodaří začlenit romské dítě do MŠ na celé tři roky, je třeba využít osvědčenou formou přípravného programu“ (Město-most.cz:2012)

V analýze je rovněž věta „některé námi oslovené rodiny by uvítaly, kdyby MŠ (opět) fungovala přímo v chanovské lokalitě“(Město-most.cz:2012).

Na zmíněném setkání mne lokální konzultant představil, sdělil přítomným důvod mé návštěvy a vyzval je neformálně k možné spolupráci, kterou by mi pomohli lépe se orientovat popřípadě využít mého výzkumu jako podkladu při podávání projektů. Spolupráce mi však nebyla nabídnuta nikým a odborná pomoc pouze ředitelkou chanovské základní školy paní Monikou Laurichovou – Kynclovou. Té jsem okamžitě využila a začala domluvenou návštěvou přípravné třídy.

5.2 Přípravná třída v Chanově

Přípravné třídy v Chánově jsou umístěné do budovy bývalé mateřské školy. V současné době se nedá očekávat, že by rodiče vozily děti do některé ze „školek“ v Mostě. Dojíždění do některé z mateřských škol do Mostu je ve většině případů nemožné, důvody jsou jednak finanční, jednak organizační, rodiče většinou nepracují a nejsou ochotni dopravovat dítě ráno do města.

Budova, ve které přípravka sídlí, již není oplocená (na dobových fotografiích je kolem školky plot), je zde dále ordinace lékaře a na dveřích nejsou ani kliky ani zvonky. Zahrada je neudržovaná, bez běžných dětských prolézaček nebo pískoviště. Zkušenosti z let minulých zřejmě nesou svoje následky v obavách o zničení.

Ve třídě přípravky působí kvalifikovaná učitelka mateřské školy a romská asistentka. Dle výpovědi romské asistentky se k ní rodiče dětí často chovají odmítavě, neboť prý nebydlí v Chánově „a nemá jim co radit, když je jako gadžovka“. Z Chanova nejsou ani uklízečky. Romská asistentka je

pravidelně proškolená, jejím úkolem je motivovat rodiče dětí k pravidelné docházce či účasti na projektu estetické výchovy.

Režim přípravy je podobný režimu v mateřské škole., otevřena je denně od 8 do 11.30 hodin. Do osmé ranní hodiny jsou děti předány učitelce rodiči nebo starším sourozencem. Přinesou si svačinu a pití. Rozdíl ve vybavenosti městské běžné mateřské školy a přípravy znatelný, prostory působí velice skromně. K dalšímu zázemí patří šatna, umývárna a toalety. Jsou zde dvě herny, ty jsou rozděleny v rámci jedné místnosti rozděleny na prostor herny, učebny a stolování.

Ve školním roce 2010/2011 navštěvovalo chanovskou přípravku 15, ve školním roce 2011/2012 14 dětí. Na začátku školního roku se výchova primárně zaměřuje na dodržování hygienických návyků. Dle učitelky je to tak, že pokud dítě neprojde přípravkou, stane se, že v první třídě se učitel musí rozhodnout, zda bude dítě učit písmenka nebo splachovat toaletu. Znatelné zvýhodnění v přípravce se projevilo u dětí, které předtím docházely do předškolního klubu komunitního centra. V minulosti zde byly jeho vedoucí nepravidelně prováděny „hospitace“, aby se učitelky příliš neodchylovaly od chápání dětského romského světa. Učitelka byla například upozorněna na to, že dítěti neví, co je vánoční kapr, protože se v romských rodinách o Vánocích nepřipravuje.

Do výuky přípravných ročníků byla v roce 2010 v rámci projektu „Jak úspěšně překonávat handicap prostředí“ zavedena třikrát týdně estetická výchova.³⁴ Pro tyto účely byla zřízena jedna třída, do které chodí děti „zodpovědnějších rodičů“.³⁵ Podmínkou zařazení dětí do projektu je

---

³⁴ Program projektu probíhá týdně v úterý a ve čtvrtek, v odpoledních hodinách v úterý, ve středu a ve čtvrtek je doplněn ještě asistentem.

³⁵ Jsou to většinou děti, které již navštěvovaly Klubičko.

pravidelná docházka. Pokud má dítě docházku špatnou, je z projektu vyloučeno. V rámci projektu se jedná o hudební, pracovní, výtvarnou, literární a dramatickou výchovu a 3x týdně obědy zdarma. Děti jsou vybavovány potřebami na kreslení a malování. Většina jich podobné zázemí v rodině nemá. Dle učitelky přípravky je však vybavování pomůckami nekonceptní, musí ji mi šetřit, stane se, že je doplňují i z vlastních zdrojů. Některých je hodně, některých nedostatek, některé jsou nekvalitní (například modelína, ze které se nedá modelovat). Celkově se program jeví náročným na administrativu, ministerstvo škoie zasílá finanční prostředky až po přijetí výroční zprávy. Projekt bude končit v červnu roku 2012.

Přípravnou třídu jsem v roce 2011 navštívila dvakrát. Poprvé v dubnu roku 2011, tedy v závěru školního roku, kdy probíhala hudební a dramatická výchova. Děti se zapojovaly velice aktivně, hrály pohádku, zpívaly, snažily se i předvádět před někým, koho neznaly. Opět mi bylo potvrzeno, že s pohádkou, knížkami nebo hračkami se poprvé setkají až v přípravce. Moje druhá návštěva proběhla v prosinci 2012, zde jsem viděla děti, které nastoupily v novém školním roce. Zúčastnila jsem se ranních her a svačiny. Učitelka mne upozornila na to, jak se při hře těchto dětí projevuje absence standardního modelu rodiny. Část jich žije s prarodiči nebo jsou prarodiči adoptovaní, nezřídka se o dítě stará sestra jeho matky, která je v zahraničí a na dítě posílá peníze, jak se jí zachce.

Protože jsou rodiče nezaměstnaní, neznají děti model, kdy otec nebo matka odcházejí do práce. Při hře musí učitelka děti napomínat, aby nemluvily sprostě. Romsky prý mluví v rodinách už pouze prarodiče, děti znají jen nadávky. Podle slov učitelky jsou dětem při výuce předávány vzory chování majoritní společnosti, bohužel rodinné prostředí, do kterého se dítě vrací, na něj působí přes veškerou snahu negativně. S kompetencí rodičů nelze počítat, rodina ve většině případů nespolupracuje.

Jak učitelka přípravy, tak i ředitelka základní školy se shodují, že děti z přípravné třídy mají před dětmi, které ji neabsolvovaly, jednoznačný náskok. Bohužel, kolem osmého roku dítěte – to znamená ve třetí třídě, dochází u většiny dětí k velkému zlomu. Učitelka přípravy nepocituje, že by byla pro rodiče autoritou, do rodin nechodí, jak udává, zejména z hygienických důvodů.

V navštívených rodinách jsem ve vybavení nebo čistotě bytů viděla velké rozdíly. Učitelky se však většinou shodují v tom, že děti na sobě nemají špinavý oděv, jen si jej vlivem nedostatečných hygienických návyků znečistí během dne samy (například utírání nosů do rukávů).

5.3 Předškolní klub Klubíčko

Připravenost dětí na vstup do školy bylo v Chanově vedle přípravných ročníků realizováno předškolním nízkoprahovým zařízením Klubíčko neboli mateřským centrem. Jeho provozovatelem je místní komunitní centrum. O jeho činnosti však vím pouze z Výroční zprávy chanovského komunitního centra a z rozhovorů, které jsem s jeho pracovníky na toto téma prováděla. Klub se mi bohužel nepodařilo navštívit, neboť jeho činnost trvala pouze do měsíce března 2011, kdy jsem v Chanově ještě výzkum neprováděla. Několikrát jsem se o návštěvu klubu zajímala, měla jsem zájem podívat se, jaký denní režim zde děti mají, či jak se program liší od přípravy, kde působí kvalifikovaní pracovníci. V průběhu roku 2011 byly na základě schváleného projektu pro zahájení provozu očekávány finanční prostředky, ty obdrželo centrum až v měsíci říjnu. Tehdejší vedoucí paní Iveta Millerová mi sdělila, že finance musely být vráceny. Do konce roku by peníze byly vyčerpány pouze za předpokladu padesátitisícových platů pro pracovníky klubu, což by samozřejmě nebylo možné.

Kapacita Klubíčka je 12 – 15 dětí, vzhledem k omezeným prostorám v bloku č. 13 je určena maximálně pro 15 dětí. Rodiče platí za děti pouze příspěvek za svačiny. Ze strany rodičů byl dle zaměstnanců velký zájem, prostory však nebylo možné rozšířit. Během mé návštěvy v měsíci březnu 2012 mi bylo potvrzeno, že se znovuotevření Klubíčka znovu připravuje. Obecně byla v této záležitosti velice špatně hodnocena nepružnost Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.

V době zahájení mého výzkumu, v dubnu roku 2011, bylo již Klubíčko uzavřeno, v první polovině roku 2012 došlo ke schválení dotačních prostředků z Evropského sociálního fondu. Předpokládá se, že bude činnost zahájena, jakmile budou prostředky na účtu komunitního centra.

5.4 Předškolní klub Základní školy Chanov

Předškolní klub je určen pro patnáct 4 -5 letých dětí. Jedním z jeho hlavních cílů je prodloužit dobu docházky dítěte do předškolního zařízení o další ročník. Nahrazuje tak střední oddělení mateřské školy, nicméně je závislý jak na dotačních programech, tak na kapacitě tříd.

Předškolní klub, stejně jako Klubíčko, vzniknul jako alternativní předškolní výchovné zařízení v roce 2002. Na činnost klubu navázal „Projekt rozšířené estetické výchovy“. Cílovou skupinou projektu se staly i děti z Klubíčka. Finanční prostředky, poskytnuté v rámci dotačního programu, jsou určeny pro podporu pěti pedagogických pracovníků, psychologa a nákup spotřebního materiálu. Poskytnutá částka se pohybuje okolo 250 tisíc korun.

Činnost klubu byla před dvěma lety z nedostatku financí přerušena, projekt byl ukončen a nově schválený bude zahájen v září roku 2012.

V době mé návštěvy u ředitelky základní školy na konci měsíce března 2012 byla již kapacita prozatímně podanými přihláškami naplněna. Na můj dotaz, zda se jedná o známku vzrůstajícího zájmu rodičů Mgr. Monika Laurichová - Kynclová odpověděla: „Je těžké dělat optimistické závěry, neboť v okamžiku, kdy budu rodiče muset pravidelně vstávat a s dítětem do školky docházet, se může zájem výrazně snížit. Musíme být vděční za každý rok, které romské dítě stráví v předškolní instituci. Jednoznačně, pokud přijde do první třídy romské dítě, které prošlo přípravkou nebo některým z předškolních nízkoprahových zařízení, dochází k výraznému rozdílu v jeho uplatnění v rámci výuky.

Mateřskou školu jako instituci před alternativní formou předškolní výchovy upřednostňuji, ale za klíčový problém považuji neochotu romských rodin za docházku dětí platit. Pokud dojde k takovým změnám, že bude docházka hrazena státem, nebudou si nabídky vážit a MŠ bude znovu uzavřena. Na příkladu stabilní docházky současného přípravného ročníku je prý pravidelná účast dětí podstatně závislá na momentálním přístupu rodin, jejichž děti přípravku v daném ročníku navštěvují.

5.5 Den v Chanově

Návštěvu rodin jsem plánovala nejprve s jednou z terénních pracovníků komunitního centra. Domluveno bylo i setkání s Romkami, které v některých z let 1979 - 1998 navštěvovaly mateřskou školu. Termíny setkání byly bohužel často odkládány, a proto jsem požádala o spolupráci sociální terénní pracovníci magistrátu.

Jednalo se o moji první přímou zkušenost s domácnostmi. Do této doby jsem byla buď ve škole, přípravce nebo komunitním centru. Sociální pracovnice spojila den našeho šetření s doručením předvolání k úřednímu jednání.³⁶ Návštěvy probíhaly mezi 9. a 12. hodinou dopoledne. Před devátou hodinou se návštěvy nedělají, protože Romové vstávají později. Byty byly v tomto čase obývané dětmi, jejich matkami, tetami, přáteli nebo prarodiči. V typické romské rodině je samozřejmé, že společnou domácnost sdílejí i prarodiče. Navštívily jsme celkem sedm rodin, ani v jedné neměla žena manžela a se sociální pracovnicí řešila dlužné částky za výživné dětí, výchovné problémy nezletilých nebo docházku do školy. Během krátké doby, kdy jsme stály v předsíni, jsme se potkaly se všemi, kdo v danou chvíli v bytě byl. Chování bylo velice přátelské, což jsem si vysvětlovala tím, že sociální pracovnice může ovlivnit i úřední jednání a Romové ji berou jako „tu, co jim může přinést peníze“.

Děti z těchto rodin nedocházely do přípravy nebo do jiného předškolního zařízení, evidentně měly problémy s češtinou, měly zájem navázat kontakt, ale špatně jsem jim rozuměla. V bytech se přesto, že zde byla i čerstvě narozená miminka, hodně kouří a běžnou dopolední činností je praní, vaření a vzájemné navštěvování. Toto šetření probíhalo v zimě, kdy je většina chanovských doma. V létě je místní „rynek“ plný dospělých i malých dětí.

Typickou denní činností dětí je sledování DVD a televize. V jedné z rodin si nás děti fotily telefonem. Když sociální pracovnice požádala matku,

---

³⁶ V Chanově není roznášena pošta, ta se zasílá do společné schránky, a protože z té si ji místní zapominají vyzvedávat, vrací se zpět na úřad. Roznese ji následně terénní pracovnice a spojí s návštěvou rodiny

aby jí zavolala, kdy přijde na úřad, odpověděla „já ale nemám teďka simku, ale já si ju dneska určite kupim“. Nikde jsem neviděla hračky, a tak jsem se zeptala, s čím si děti hrají. Odpověď zněla, že „hračky voni nemaju“. Také jsem se jedné z matek zeptala, zda by si po ukončení mateřské dovolené přála pracovat. Mojí otázkou byla nefalšovaně zaskočena a odpověděla s úsměvem, že „asi ne“. Do „školky“ v Chanově chodila.

V jednom z bytů nám matka dlouho neotevírala. Přestože bylo téměř poledne, děti ve věku tří, čtyř a pěti let byly v posteli, prý z důvodu nemoci. V bytě byl zjevný nepořádek, vlhko, zápach, děti se dívaly na DVD. Nejstarší holčička je přihlášena nastoupit ve školním roce 2012/2013 do místní přípravy. Do předškolního klubu by jí prý matka nedala, protože „ tady nejsou paní dobří děti, voni si ubližují.“ V Chanově se říká, že předškolní klub Klubíčko je jen pro známé pracovníků komunitního centra. Od pracovníků komunitního centra zase vím, že vzhledem k omezené kapacitě Klubíčka jsou děti skutečně vybírány, rodina musí splňovat určitá kritéria a zejména musí být dodržena pravidelná docházka. V další rodině řešila sociální pracovnice problémy matky s dospívající, nezletilou, školou povinnou dcerou, která utekla se starším romským chlapcem. Situaci hodnotila tak, že si s ní neví rady. Připadalo mi, že mluví o cizí osobě a ne o svém dítěti.

V úřední dny se chanovští přesouvají do Mostu, kde si na úřadech vyřizují sociální dávky nebo jezdí nakupovat. Všeobecně je mosteckými na Romy z Chanova poukazováno jako na ty, kdo si jezdí v pracovní době majority pro sociální dávky.

Žádný zvláštní denní režim zde nelze vidět, na druhou stranu jsou zde Romové mnohem spokojenější a cítí se bezpečněji, než ve městě.

6 ROMOVÉ – VÝCHOVNÉ VZORCE A VZDĚLÁNÍ VE VZTAHU K PODMÍNKÁM V SOCIÁLNĚ ZNEVÝHODNĚNÉ LOKALITĚ CHANOV

Z pohledu tématu této bakalářské práce jsem se v otázkách vzdělanostních podmínek nebo determinant, které tyto podmínky ovlivňují, zaměřila na jevy, které jsou pro popisovanou chanovskou lokalitu typické. Vycházela jsem jednak z východisek teoretických, jednak z mých osobních zkušeností, které jsem během ročního sledování lokality měla možnost poznat. Dále jsem pozorně naslouchala pedagogickým pracovníkům, kteří mají poznatky podložené několikaletou praxí a zkušenostmi. V otázkách předávání výchovných vzorců ve vztahu k podmínkám v sociálně vyloučené lokalitě Chanově jsem tedy vycházela z východisek práce pedagogů, sociálních a komunitních pracovníků.

6.1 Romové a dětství

V sociálně znevýhodněném prostředí jsou specifické potřeby dítěte odlišné od pojetí dětství v majoritní společnosti. Výchova je benevolentní, dítě by nemělo narušovat chod domácnosti a mělo by se přizpůsobit potřebám dospělého.

Jestliže si představíme hodnotový žebříček Romů, na horních příčkách vzdělání nenalezneme. Píše se rok 2012 a v Chanově jsou stále i ngramotní, kteří se dokáží pouze podepsat, a to pouze pro to, že je podpisu potřeba v žádostech o sociální dávky.³⁷

---

³⁷ Rozhovor s vedoucím Komunitního centra Petrem Kasalem v Chanově dne 30. března 2012

V souvislosti s úlohou předškolního vzdělávání a významu úlohy hry ve vývoji dítěte dochází k jejímu silnému podhodnocení a stává se tak okrajovou záležitostí. Tomu odpovídá i absence hraček a knížek, neboť běžný sortiment, který mají děti majoritní společnosti, je pro děti sociálně vyloučené romské lokality neznámý. S hračkami se setkávají až při návštěvě některé z předškolních forem vzdělávání. V romské rodině je zcela běžné, že starší sourozenec pomáhá v péči o sourozence mladšího. Tato pomoc je pak považována za užitečnější, než cokoliv jiného. Informátorky z řad minulých, tak současných pedagogických pracovníků mi potvrdily, že jakmile se v rodině narodí malé dítě, přebírá účast na jeho péči starší nebo nejstarší sourozenec. Veškerá pozornost se pak upírá k nejmladšímu dítěti. Zřejmě ale paradoxně dochází i k tomu, že děti jsou díky zátěži s domácností a hlídáním sourozenců v tomto ohledu lépe vybaveny, než děti z majoritního prostředí. Podle mého názoru se takové dítě začne rychleji orientovat ve „světě dospělých“ nebo začne rychleji používat jejich vzorce chování. Dostává se také rychleji k problémům, které se v sociálně vyloučené lokalitě vyskytují. Proto se zejména ve hře objevují u dítěte předškolního věku vzory každodenního chování členů rodiny. Při ranní hře v předškolním zařízení je obvyklé, že si romské dítě nehraje na rodiče, který odchází do zaměstnání, ale na rodiče, který je opilý.³⁸ Tím, že se dítě vrací do rodiny s určitými vzorci kulturního chování, přebírá automaticky nejběžnější vzory chování a přenáší je i do hry, byť v instituci školního vzdělávání.

V domácnostech jsem až na výjimky neviděla ani hračky, ani knížky, na malém prostoru se vždy vyskytovalo větší množství lidí různých generací, děti měly maximálně mobily.

Je běžné, že rodina má tři až pět i více dětí. Protože jsou v Chanově kapacity zařízení pro předškolní výchovu omezené, tráví většina dětí tohoto věku s dospělými nebo hlídáním mladších sourozenců. Dítě se

---

³⁸ Rozhovor s paní Trnkovou, učitelkou přípravné třídy v Chanově.

programu dospělého zcela podřizuje. Domnívám se, že je špatná znalost českého jazyka způsobena omezenou slovní zásobou rodičů, kteří jednak nečtou, a jednak se pohybují ve stejném prostředí, které jejich slovní zásobu není schopné rozvinout.

6.2 Romové a vzdělání – teoretická východiska

Většina mnou oslovených informátorů zdůrazňovala, že proces vzdělávání je potřeba nastavit v prostředí rodiny. V úvodu tohoto oddílu uvedu několik teoretických východisek a porovnám je s výsledky praktické části.

Na úspěch vzdělávání romské populace, mimochodem zrovna tak jako u populace majoritní, působí různé socializační vlivy. Nejvýznamnější a zároveň primární skupinou, ve které v rámci socializace dochází k přenosu modelů chování nebo postojů ke školní edukaci, je rodina, v případě romské populace širší příbuzenská skupina. Rodina tento postoj ke vzdělávání jedince formuje, ale pouze za předpokladu, že jej uznává nebo respektuje z hlediska jedincovo individuální identity. V romské rodině však „kolektivní identita převládá nad individuální identitou jednotlivce. Jednotlivá osoba je chápána vždy jako příslušník rodiny a ve vztahu k ní, nikdy ne samostatně“ (Jakoubek:2004, 118). Romská rodina v dítěti budoucí individualitu nevidí, od jedince se očekává solidarita a rodina na oplátku jednotlivce podporuje, ovšem za předpokladu, že se bude plně podílet na životních událostech rodiny. Osobní iniciativa není žádána. Na jedné straně se tedy zdůrazňuje školní vzdělání, které má spasit a odstranit veškeré problémy spojené s „romskou problematikou“, na druhé straně se tato skutečnost rozchází s principy romské rodiny, jejíž nejvyšší hodnotu vzdělání zdaleka nezaujímá. Romská rodina rovněž nerespektuje intimní sféru jedince.

„Neexistuje zde intimní zóna nukleární rodiny, tolik typická pro majoritní společnost, ani intimita partnerů.“ (Jakoubek: 2004, 120)

„Co se týká materiálního zázemí, děti ze sociálně znevýhodněného prostředí lokality nemají oproti ostatním dětem žádný osobní prostor k učení. Pokud je v domácnosti stůl, slouží všem, zejména v kuchyni, kde se shromažďuje většina členů rodiny. Je dobře známým faktem, že v domácnostech obyvatel lokalit nejsou knihy a pomůcky, které by dětem sloužily jako opora učení nebo je k němu motivovaly.“ (Morvayová: 2008, 37)

Výchovné působení rodiny je však v určitém věku dítěte potřebné doplňovat (z mého pohledu rozumím ve smyslu *nenahrázovat*) institucionální výchovou. „Rodina do tří let věku dítěte je jediným vzorem nápodoby, od tří let se, pokud rodiče využívají pro své děti zařízení preprimární výchovy, mohou na výchově podílet i vzdělávací instituce.“ (Kubátová: 2010, 447)

„U dětí pocházejících z hůře postavených rodin existuje velká pravděpodobnost, že budou žít stejně jako jejich rodiče, bez vzdělání, s nízkou sociální prestiží a v ekonomických potížích.“ (Kastrňák: 2004, 33)

„Rodina je samozřejmě hlavním převodovým pásem přenášejícím kulturní normy na novou generaci. Co však bylo až donedávna přehlíženo, je, že rodina na děti převádí zejména tu část kultury, jež je dostupná společenské vrstvě a skupinám, v nichž se rodiče nacházejí. Je tudíž mechanismem pro ukázněvání dítěte z hlediska kulturních cílů a zvyklostí příznačných pro tento úzký okruh skupin. Na dítě, nehledě na přímá napomenutí, odměny a tresty působí sociální prototypy obsažené v každodenním chování a různých rozhovorech rodičů, jichž je svědkem. Nežřídká se stává, že *dítě odhalí*

a osvojí si kulturní stereotypy i tam, kde tyto zůstávají skryté a nebyly shrnuty do pravidel.“(Merton: 2007, 174)

Podstatnou roli hrají samozřejmě i materiální podmínky resp. nedostatek finančních prostředků, které Romové často uvádějí jako důvod, proč neusilují o dosažení vyšší kvalifikace.

Otázkou je i to, zda dětem vyhovuje spíše segregované nebo integrované prostředí, v praxi se někteří pedagogové vyjadřují v tom smyslu, že v integrovaném prostředí jsou děti znevýhodňovány, i malé děti předškolního věku jsou zřejmě i vlivem výchovy informováni o tom, že „to černé dítě je cikán“ Tyto názory se ale velice různí a pravděpodobně záleží na pedagogovi a vedoucím pracoviště.

V jednom ze svých rozhovorů na toto téma s vysokoškolskou pedagožkou pedagogické fakulty UJEP v Ústí nad Labem jsem měla možnost poznat její zkušenost v Belgii. Mateřská škola mnoha národnostních menšin byla založena na naprosto rovném přístupu ke všem dětem, s pevnou morálkou a postihy rodičů za pozdní příchody.

6.3 Romové a vzdělání – výstupy z terénního výzkumu

K poznatku, že vzdělání je pro Romy nepodstatnou etapou života, nebylo potřeba dlouhodobějšího terénního výzkumu. Jediný problém, který chanovští řeší, jsou peníze, respektive jejich nedostatek. Ten je v převážné většině způsobený finanční negramotností a neschopností hospodařit s penězi zvláště, pokud si je sami nevydělalí a neuvědomují si jejich hodnotu.

Budu-li konkrétní, uvedu několik příkladů, se kterými jsem se setkala osobně.

S komunitním terénním pracovníkem jsem domluvila neformální setkání se skupinou sedmi chlapců ve věku od 14 do 23 let. Terénní pracovník původně předpokládal, že se mnou chlapci nebudou chtít mluvit. Obavy byly nakonec zcela zbytečné, povídali jsme si téměř dvě hodiny, dokonce jsem si s jejich souhlasem pořídila záznam, abych mohla provést následné vyhodnocení.

Z těchto mladíků byl pouze jeden vyučeným truhlářem a byl mezi dalšími čtyřmi, kteří nikdy nechodili do přípravy. Všichni říkali, že je škola bavila v první a druhé třídě, potom se asi ve čtvrté třídě jejich prospěch výrazně zhoršil. Sice se shodli na tom, že mají zájem se vyučit, vyjma již zmíněného truhláře pro to ale nikdo nic neudělal. Mluvili tak, že „bílí“ by je prý stejně do práce nepřijali. Všichni byli velice dobře a čistě oblečení, o svém volném času hovořili jako o nudě, strávené většinou u televize, počítače nebo spánkem, občas proložené fotbalem Před terénním šetřením s pracovnící odboru sociální ochrany dětí Magistrátu města Mostu paní Marii Hladíkové v březnu 2012 zaslala několik otázek: Odpovědi jsem shrnula následovně:

„V Chanově se v současné době potýkáme se stejnými problémy, jako v ostatních rodinách regionu. Špatná ekonomická situace, nezaměstnanost v souvislosti s absencí vzdělání a nízké kvalifikace. Mnozí z nich však nejsou k hledání práce motivováni. Působí vliv prostředí. Řešíme situace tak, jak nastanou, o prevenci se v podstatě nedá hovořit, protože Romové jeden den něco odsouhlasí a druhý den na to zapomenou. Specifikem v Chanově je rozsáhlá činnost lichvářů. Pro děti nepodnětné prostředí, špatné příklady

dospělých, uvědomování si špatných vyhlídek do budoucnosti, tendence k opakování špatných vzorců chování dospělých.

U dětí se setkáváme se záškoláctvím, trestnou činností, většinou krádežemi, loupežemi a dětskou prostitucí. Rodina nevidí ve vzdělávání smysl, povinnou školní docházku akceptuje, ale následné vzdělávání pro ně nemá význam. Všeobecně pro ně není vzdělání hodnotou, z konkrétních zkušeností mohu uvést, že kdo má v Chánově peníze, vzdělání stejně nemá, tyto osoby se žíví převážně trestnou činností. Pokud mám odpovědět na otázku, zda se v posledních letech situace zhoršuje či zlepšuje, situace se za poslední dobu nemění, je stabilně špatná.“

Ve školním roce 2010/011 byl v Integrovaném učilišti v Mostě otevřen obor, do kterého bylo přihlášeno 15 chlapců z Chanova. Na začátku školního roku se však dostavil pouze jeden a obor nebyl otevřen. Zbytek byl rodinou přesvědčen, že přihlásit se na Úřad práce a pobírat sociální dávky je výhodnější.

Jednou z mých dalších aktivit byly návštěvy Komunitního centra v Chanově. Zajímalo mě, v jakých oblastech je schopno oslovit či motivovat místní a jakou má autoritu. Komunitní centrum Chanov bylo založeno v roce 2001 pod původním názvem „Sportovní klub Chánov“. V roce 2002 byl původní název změněn z důvodu převážného zaměření své činnosti na sociální problematiku. Mezi hlavní cíle patří monitoring sociální situace a potřeb, využití volného času, podpora v zaměstnanosti, kultura bydlení nebo mimoškolní činnosti. V současné době zde pracuje celkem 8 lidí včetně pedagogického pracovníka a psychologa.

Terénní pracovníci jsou chanovští Romové, mají důvěru a komunikují napřímo.

Jeden z pracovníků Komunitního centra v Chanově mi v roce 2011 vyprávěl o projektu, kterým chtěli připravit několik chanovských dívek na vstup do střední školy. Denně prý po škole pokračovaly v přípravě a v prostorách komunitního centra byly doučovány za asistence učitele místní základní školy. Každá z nich měla svoji soukromou skříňku, kam si mohla odložit osobní věci, nikdo ji nekontroloval, od pracovníků centra dostaly důvěru. V romské rodině dítě žádný soukromý prostor nemá. Cílem byla snaha minimalizovat negativní vliv rodinného prostředí.

O půl roku později jsem se zajímala, zda dívky pokračují ve studiu. Novým vedoucím centra Petrem Kasalem byla úspěšnost „projektu“ potvrzena, čtyři dívky studují na Obchodní akademii v Mostě a denně se ze školy vracejí do Chanova. Původní záměr byl spojený s ubytováním v mosteckém internátu.

Vedoucí centra tuto situaci považuje za úspěch, ale i za shodu okolností, která je dána individuálním přístupem i rizikem neúspěchu. Jedná se o komunitní práci místních terénních pracovníků, kteří jsou zvyklí na zdejší životní způsob, rozumějí mu, neboť z něj pocházejí a jsou si také vědomi, že výsledek nemusí být dle jejich očekávání. Tato děvčata od základní školy navštěvovala taneční kroužek, který jim byl odměnou za prospěch ve škole. S děvčaty se pracovalo už od předškolního věku a byla věnována pozornost jejich domácí přípravě. Komunitní centrum jim pro studium nakoupilo veškeré učebnice a pomůcky. Dívky vyrostly v Chanově, pouze jedna pochází z rodiny, kde je otec zaměstnán

u Technických služeb v Mostě. Rodiny těchto dívek prý s komunitním centrem spolupracují.

Byla jsem přítomna tanečnímu nácviku dvou věkových skupin dívek a to v rozmezí třetího až sedmého ročníku. Chanovský soubor se v celorepublikových soutěžích dlouhodobě umísťuje na prvním místě, choreografii tvoří jedna z pracovnic komunitního centra. Během nácviku svoji vedoucí naprosto respektovaly. Když jedné z dívek velice razantně vytýkala chyby, byla ostatními napomenuta, „aby se tetě dívala do očí“. Už při besedě s chlapci jsem si všimla, že terénní pracovníci centra jsou pro děti autoritou. Podobně jako u skupiny dívek, které již studují na mostecké střední škole, jsou i v tomto tanečním souboru vytipována další děvčata a pracuje se s nimi individuálně.

V Komunitním centru v Chanově upřednostňují doučování dětí v prostorách učeben. V rodině dítě nemá žádný soukromý prostor a doučování je často přítomen zbytek rodiny, který je silným rušivým elementem. Hodiny doučování zde vede pracovník centra nebo jeden z učitelů místní základní školy.

7 ZÁVĚR

V úvodu této práce hovořím o aktuálnosti tematiky vzdělávání Romů. Následně se ale zmiňuji o tom, že nejde o vznik novodobého problému, nýbrž o dlouhodobě ne zcela úspěšnou vládní aktivitu. „Od roku 1972 do roku 1989, za 20 let, bylo přijato 6 vládních usnesení“ (Víšek in Hirt - Jakoubek (eds.): 2006, 190). Na příkladu Chanova jsou tato opatření přijímána 34 let, od přijetí prvního koncepčního materiálu k předškolnímu vzdělávání romských dětí uplynulo 40 let. Jak uvádí Petr Víšek, autor studie „Program integrace – řešení problematiky romských obyvatel v období let 1970 až 1989“, nové koncepce navazují na předešlé, záměry a opatření s názvem „Koncepce romské integrace“ se opakují. Hovoří se o absenci práce na regionální úrovni, přesto, že byla k zajištění podpory obcím, městům a mikroregionům ustanovena Agentura pro sociální začleňování v romských komunitách. V popisované lokalitě Chanov jsou ve strategických dokumentech mezi opatřeními oblasti vzdělávání a volného času zařízení předškolního klubu, v Integrovaném plánu rozvoje města Mostu není předškolní výchova specifikována vůbec. Nejsou mi známy žádné jiné iniciativy, které by se snažily o obnovu mateřské školy.

Když jsem oslovila příslušné odbory a vedení Magistrátu města Mostu s dotazem na případnou obnovu mateřské chanovské školy, vyvolal můj dotaz údiv. Což zase překvapilo mne, protože strategické materiály jsem pročetla a všechny obsahují nutné zvýšení péče v oblasti předškolní výchovy u deprivovaných zón.

Sama jsem se chtěla na problematiku podívat z pohledu minulosti, s odstupem již zmíněných 34 let, ve kterých došlo k zásadním společenským změnám s nezanedbatelným vlivem na změnu životního stylu. Hovoříme – li

o vzdělání, přinesly společenské změny po roce 1989 možnosti širší nabídky vzdělání, u minoritních Romů se bohužel témata, zdůrazňující absenci vzdělání a varující před ní, neustále opakují, jako by řešení neměla svého příjemce. Generace dětí, která v letech 1979 – 1998 mateřskou školu navštěvovala, až na velice sporé výjimky nedosáhla vyššího, než základního vzdělání. V sídlišti, kolaudovaném v roce 1978, byla mateřská škola v plném provozu celých devatenáct let.

Pokud by byla příčinou neúspěšného vzdělávání a následné nezaměstnanosti absence předškolní výchovy, byla by v pracovním procesu alespoň část Chanova. Bojíme se přiznat, že jsou Romové nezaměstnaní a chudí proto, že většina neumí nic, co by je učinilo zaměstnatelnými. Bojíme se přiznat, že se nebo jsme je adaptovali na příjem sociálních dávek, který činí tuto situaci jako vyhovující.

Absence mateřské školy je pouze jedním ze série problémů, z nichž každý má svoji logiku. Současný systém sociální pomoci je naučil svalovat veškeré neúspěchy na majoritní společnost a majoritní společnost tento nedostatek přiznává ve svých koncepcích a opatřeních.

8 CIZOJAZYČNÉ RESUMÉ (ABSTRACT)

At the beginning of the work I talk about topicality of education of the Romany population. Then I mention it is not an emergence of the modern problem, but not entirely successful long-term government activity with ambiguous definition of so-called “Romany issues”. Six government resolutions were adopted from 1972 to 1989, in 20 years (Víšek in Hirt, Jakoubek (eds.): 2006, 190). At the example of Chanov the measures have been taken for 34 years, 40 years have elapsed since adoption of the first conceptual material to pre-school education of Romany children. As Petr Víšek, author of the study “Integration Programme – Solution of Romany Population Issues in 1970 to 1989”, says, the new conceptions follow the previous ones, intentions and measures called “Roma Integration Concept” are being repeated. It is being talked about lack of work at regional level, even though Agency for Social Inclusion in Roman Communities has been established to provide support to municipalities, cities and micro-regions.

There are recommendations for the establishment of pre-school clubs and increased care in the field of pre-school education in deprived areas in the strategic documents relating to described Chanov locality. But more detailed specification is missing. I am not aware of any initiatives to be currently engaged in restoring the operation of nursery school.

In this work my goal was to look at the issue of education of the Romany population from the perspective of the past, in the course of already mentioned 34 years, during which fundamental social changes with considerable influence on lifestyle changes have taken place. Speaking about education, social changes after 1989 have brought a wider range of education options, unfortunately the themes, emphasizing lack of education

and warning against it, keep repeating by the Roma minority, as if the solutions have no recipient. Generation of children, that had attended nursery school in 1979 – 1998, has not – short of rare exceptions – reached higher than primary education, though the nursery school was in full operation throughout nineteen years in the housing estate approved in 1978.

If lack of pre-school education was the cause of failed education and subsequent non-employability, at least part of Chanov population would be in the workflow.

We are afraid to admit, that the Romany people are unemployed and poor, because the majority of them cannot do what would make them employable. We are afraid to admit, that with our support they have adapted to receipt of social security benefits to make the situation satisfactory.

Lack of nursery school is only one of succession of problems, each of which has its own logic. The current social assistance system has taught them to put the blame for all failures on majority society and the majority society acknowledges the deficiency in its conceptions and measures.

9 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Použitá literatura:

Brtnová Čepičková, Ivana a kol.: 2008 – Edukace v kontextu sociální exkluze. Ústí nad Labem: Univerzita J.E.Purkyně

Gerhardtová, Sue: 2011 - Sobecká společnost. Praha: BETA.

Giddhens, Anthony: 1997 – Sociologie. Praha: Argo.

Gould, Stephen Jay: 1998 – Jak neměřit člověka. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

Haušild, Jaroslav: 2006 - Historie „problému“ jménem Chanov. Plzeň: Bakalářská práce na Filozofické fakultě Západočeské univerzity v Plzni. (nepubl.)

Hirt, Tomáš – Jakoubek, Marek: 2006 – Romové v osidlech sociálního vyloučení. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.

Hirt, Tomáš – Jakoubek, Marek: 2006 – Romové v osidlech sociálního vyloučení. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.

Jakoubek, Marek – Hirt, Tomáš: 2004 – Romové: Kulturologické etudy. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.

Jakoubek, Marek: 2004 - Romové – konec (ne)jednoho mýtu. Praha: Socioklub.

Jakoubek, Marek – Budilová, Lenka (eds): 2008 – Romové a cikáni – neznámí i známí. Interdisciplinární pohled. Voznice: Leda

Kastrňák, Tomáš: 2004 - Odsouzení k manuální práci. Vzdělanostní reprodukce v dělnické rodině. Praha: SLON

Kolektiv autorů: 1999 - Romové v České republice. Sešity pro sociální politiku: Praha: Socioklub. I

Kolektiv autorů - Romové v České republice (1945 – 1998). Praha: Socioklub

Kraus, Blahoslav – Poláčková, Věra et al.:2001 - Člověk – prostředí - výchova. Brno: Paido.

Kubátová, Dagmar: 2010 - Zdraví a životní styl dětí předškolního a školního věku v socioekonomickém kontextu, in Zdravá škola. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta Univerzita Mateja Bela.

Malina, Jaroslav a kolektiv: 2009 – Antropologický slovník. Brno: Akademické nakladatelství CERM.

Merton, Robert King: 2007- Studie ze sociologické teorie. Praha: Sociologické nakladatelství

Morvayová, Petra.: 2008 – Děti trvale žijící v prostředí sociálně vyloučené lokality. Determinanty vzdělávání v sociokulturním kontextu. Plzeň: AntropoWebzin

Navrátil, Pavel a kolektiv: 2003 - Romové v České společnosti. Praha: Portál.

Šotolová, Eva: 2000 – Vzdělávání Romů. Praha: Grada Publishing

Vašečka, Imrich: 2003 – Prístupy verejnej správy v ČR k riešeniu rómskeho problému – náčrt problematiky, in Otázky sociální inkluze romské komunity. Brno: Masarykova univerzita.

Internetové zdroje:

Gabal, Ivan: 2006 – Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti. Praha: zadáno MPSV, dostupné na <http://www.gac.cz/cz/nase-prace/zakazky-2005-2009> (návštěva 15. 10. 2011)

Lábusová, Adéla – Pekárková, Simona – Rendl, Miroslav – Nikolai, Tomáš: 2010 - Nemoc bezmocných: lehká mentální retardace. Analýza inteligenčního testu. Praha: Člověk v tísni - Varianty. Projekt byl financován v rámci projektu OSF, dostupné na http://www.varianty.cz/download/pdf/pdfs_142.pdf (návštěva 13. 10. 2011)

Tomčík, Michal – Vavroch, Michal – Newyhoštěný – Petr: 2008 - Socioekonomická analýza sociálně vyloučených lokalit na území města Most.

Most pro IPRM Most: Vysoká škola finanční a správní, dostupné na <http://www.mesto-most.cz> (návštěva 17. 3. 2012)

Jakoubková Budilová, Lenka - Jakoubek, Marek - Fatková, Gabriela – Hejnal, Ondřej: 2010 - Analýza faktorů bránících úspěšnému vstupu sociálně vyloučených osob do vzdělávacího systému. Plzeň: Centrum aplikované antropologie a terénního výzkumu při Katedře antropologie FF ZČU (CAAT), dostupné na <http://www.antropologie.org/cs/projekty-esf/99-cerop/442-projektova-aktivita-1> (návštěva 12. 2. 2012)

<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/PO/8063/POVINNE-PREDSKOLNI-VZDELAVANI-V-ZEMICH-EU.html>/ (návštěva 27. 12. 2012)

<http://www.esfcr.cz/mapa/index-2.html> - gabal (návštěva 5. 2. 2011)

<http://www.estetika-projekt.cz/> (návštěva 22. 2. 2012)

<http://www.gac.cz/cz/nase-prace/aktualni-zakazky> (návštěva 19. 4. 2012)

http://www.mesto-most.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=9959&id=3073&query=demos&p1=115(návštěva 8. 3. 2012)

<http://www.mpsv.cz/cs/7377> (návštěva 17. 3. 2012)

http://neviditelnypes.lidovky.cz/spolecnost-udalosti-ve-sluknovskem-vybezkuf3r-/p_spolecnost.asp?c=A110905_233422_p_spolecnost_wag
(návštěva 7. 3. 2012)

http://www.rozhlas.cz/cro6/komentare/_zprava/943788(návštěva 8. 3. 2012)

<http://slovník-cizích-slov.abz.cz/web.php/slovo/ghetto-geto>
(návštěva 12. 3. 2012)

<http://www.socialni-zaclenovani.cz/most> (návštěva 10. 10. 2011)

<http://www.vlada.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/koncepce-romske-integrace-na-obdobi-20102013-71187>
(návštěva 17. 3. 2012)

<http://zschanov.cz/index.php> (návštěva 27. 2. 2012)

Jiné zdroje:

Kronika Mateřské školky v Chanově z let 1979 – 1989

Výroční zpráva „Komunitní centrum Chánov“, o.s., za rok 2009

Sbírka soudobé dokumentace Státního okresního archivu v Mostě –
výstřižková služba: novinové výstřižky Most: Chanov – složka složka XI/J a
V/D, novinové články z let 1976 - 1995

Fotografie č. 1 – 8: Zdroj: vlastní

10 PŘÍLOHY

Příloha č. 1 :

Přehled o docházce žáků do přípravné třídy

Školní rok	Počet žáků	Počet tříd
2002/2003	28	2
2003/2004	33	2
2004/2005	29	2
2005/2006	25	2
2006/2007	31	2
2007/2008	28	2
2008/2009	31	2
2009/2010	29	2
2010/2011	15	1

Zdroj: 5. Základní škola, Most, Zlatnická – Chanov, příspěvková organizace

Příloha č. 2 :

č.	Druh činnosti	Děti etnických Romů (R)						Děti českého etnika (C)						Rozdíl R/C (p)
		chlapci		dívky		Celkem		chlapci		dívky		celkem		
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
1	Péče o domácnost, Úklid, vaření, šití	10	13,3	36	43,4	** 46	29,0	9	10,6	9	12,2	18	11,3	** 0,00008
2	Údržbářské práce, auto, dům, zahrada	6	8,0	1	1,2	* 7	4,0	15	17,7	4	5,4	* 19	12,0	* 0,014
3	Učení, školní úkoly	3	4,0	0	0	3	2,0	2	2,4	5	6,8	7	4,4	0,202
4	Společné nakupování	13	17,3	12	14,5	25	15,8	0	0	4	5,4	* 4	2,5	** 0,0004
5	Návštěvy	2	2,7	8	9,7	10	6,0	1	1,2	4	5,4	5	3,1	0,181
6	Společné sledování televize a videa	8	10,7	11	13,3	19	12,0	3	3,5	4	5,4	7	4,4	* 0,013
7	Hry, zpěv, zábava, Tanec, kultura	11	14,7	15	18,1	26	16,5	13	15,3	25	33,8	** 38	23,9	0,098
8	Rekreace, cestování dovolená, výlety	4	5,3	9	19,8	13	8,0	16	18,8	31	41,9	** 47	29,6	** 0,00001
9	Sport	1	1,3	4	4,8	5	3,2	18	21,2	13	17,6	31	19,5	** 0,0005
10	Žádné společné činnosti	26	34,7	17	20,5	* 43	27,2	28	32,9	13	17,6	* 41	25,8	0,773

Vysvětlivky: * statisticky významný rozdíl (p-level=0,05)

** statisticky významný rozdíl (p-level=0,01)

Životní styl a interakce žáků z odlišného sociokulturního a socioekonomického prostředí na ZŠ. (Kubátová in Brtnová Čepičková: a kol.: 2008 - Edukace v kontextu sociální exkluze. Ústí nad Labem: Univerzita J.E.Purkyně

Příloha č. 3 :

Obr.č.1

Obr.č.2

Pohledy do „ vybydlených“ chanovských bytů

Obr.č.3

Budova chanovské základní školy

Obr.č.4

Budova nedostavěného polyfunkčního centra

Příloha č. 4 :

Obr.č. 5

Taneční soubor Sam Roma Sam – nácvik tanečního vystoupení

Obr.č.6

Obr.č. 7

Budova chýnovské přípravky

Obr.č.8

Minulost a přítomnost